

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

24^E JAARGANG

WOENSDAG 13 DECEMBER 1939

No. 1250

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoofweg 122, Rotterdam.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruijgeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

Blz.

Dekking der gevolgen van niet-militaire oorlogssterfte als sociale verzekering door M. J. Harts	912
Het vraagstuk van de zelfvoorziening van Nederland door J. H. Spiegelenberg	913
De productie en het verbruik van vetten in oorlogstijd door Dr. W. K. H. Feulletau de Bruyn	916
Bestrijding van prijsbederf in den detailhandel door Dr. E. J. Tobi	919
De ontwikkeling van het afbetalingsstelsel in Nederland door Dr. O. Ronart	921
De katoenexport der Vereenigde Staten door G. A. Paris	923
AANTEKENINGEN:	
Prijscontrole in Groot-Brittannië	924
Eenige opmerkingen over de recente ontwikkeling van de filmindustrie	925
BOEKBESPREKINGEN:	
F. A. G. Keesing: Het evenwichtsbegrip in de economische literatuur, bespr. door Mr. Dr. A. Spanjer	926
MAANDLIJFERS:	
Emissies in October 1939	927
Hypotheekrente in Nederland	927
ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES	927
Statistieken:	
Verkorte opgave der Groothandelsprijzen	928
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	929, 930

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Voor de wisselmarkt was de verslagweek betrekkelijk rustig met kleine omzetten en eveneens geringe fluctuaties. Het Pond Sterling heeft zich over het algemeen goed gehouden. Nadat de week al dadelijk met een vrij vaste stemming was ingezet, is — afgezien van eenige kleine schommelingen — de tendens over het algemeen gunstig gebleven.

De officieele noteeringen te Londen zijn alle onveranderd gehandhaafd, zoodat het écart tusschen binnen- en buitenkoers een fractie inkromp. Intusschen blijft het nog altijd een kleine 3 pCt.

Ook in de andere valuta's was weinig beweging. Zelfs de Belga, waarvoor men in verband met de déconfiture van de Crédit Anversois eerder eenig aanbod verwacht zou hebben, heeft zich vrijwel op hetzelfde niveau kunnen handhaven. De Gulden bleef ten aanzien van den Dollar op het traditioneele peil van 1.88%, waarbij op te merken valt, dat de omvang van de interventie van het Egalisatiefonds tamelijk gering was.

De vrije valuta-omzetten krimpen steeds meer in en wat betreft de gecontroleerde valuta's worden de mazen in het net steeds nauwer aangehaald, zoodat ook daar de handel steeds meer wordt geconcentreerd bij de officieele instanties. Dit is wellicht ook één van de redenen, waardoor de houding van het Pond iets beter was. Aanbod was er van Ponden- en vooral van Francs-bankpapier, waarvan vooral het laatste een gevoelige toersdaling leed. Vrees voor beperkende bepalingen ten aanzien van de aanwendingsmogelijkheden van saldi, ontstaan uit opzending van bankpapier, was daarvan de oorzaak. Vooral Fransch bankpapier is den laatsten tijd nogal op de markt verschenen en het zou zeker in de lijn van de bovenaangehaalde verscherping der bepalingen liggen om daarvoor een barrière te leggen. In navolging van Londen heeft Parijs al weer nieuwe deviezenbepalingen afgekondigd, en men kan wel verscherping, maar natuurlijk geen verslapping dier maatregelen verwachten. Op de termijnmarkt was het Pond moeilijk te plaatsen met het gevolg, dat het écart niet onbelangrijk omhoog ging.

De geldmarkt gaf een lichtelijk betere tendens te zien, papier was iets makkelijker te plaatsen, maar op de noteeringen had dit weinig invloed. Dit laatste is begrijpelijk in het licht van de groote geldbehoefte van de schatkist, die in de jongste weken een zwaar beroep op De Nederlandsche Bank moest doen, zoodat men kon aannemen, dat, wanneer de markt wat meer absorptievermogen toonde, dadelijk de Regeering met aanbod van nieuw papier zou klaar staan. Of deze situatie zal aanhouden, hangt natuurlijk af van den omvang en het succes van de nieuwe staatsleening, die nu elk oogenblik wordt verwacht. Indien men aldus een omvangrijk bedrag consolideert, dan wordt de geldmarkt weer wat ruimer. Daarbij moet men natuurlijk wel bedenken, dat de situatie van onze betalingsbalans ongunstig blijft, hetgeen bij voortduring tot krappere worden van de geldmarkt moet leiden, afgezien nog van de vraag naar geld op korten termijn.

Op de obligatiemarkt is niet veel verandering van koerspeil te zien, de markt verkeert in afwachting van de condities der nieuwe leening.

DEKKING DER GEVOLGEN VAN NIET-MILITAIRE OORLOGSSTERFTE ALS SOCIALE VERZEKERING.

De artikelen over levensverzekering en oorlogsrisico van den heer M. F. J. Cool in uw periodiek van 15 en 22 November jl. brachten mij op het idee de wijzigingen, die bij de wetten van 19 October 1939 Stbl. No. 803 en 804 zijn aangebracht in de Ongevalwet 1921 en de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922, aan een korte beschouwing te onderwerpen.

De schrijver van meergenoemd artikel stelt, dat door het karakter van de huidige oorlogvoering de gevolgen van oorlogssterfte niet meer beperkt blijven tot de militairen en merkt terecht op, dat het risico zonder onderscheid tusschen burgers en militairen voor alle verzekerden behoort te worden gedekt en door allen te worden gedragen. Hij beperkt zich hier tot de groep „verzekerden” bij de levensverzekeringsmaatschappijen. Gelukkig lanceert hij verder de overweging, dat de uiterste consequentie kan zijn stelling te nemen voor een sociale verzekering tegen oorlogssterfte, ongeacht de vraag, of iemand zijn leven verzekerd heeft of niet.

Het wil mij voorkomen, dat de hierboven genoemde wetswijzigingen andere facetten aan dit vraagstuk voegen bij die, welke de schrijver ons reeds voorhield.

De recente wijzigingen in de Ongevalwet 1921 en de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922.

Tot nog toe bepaalde artikel 1 der Ongevalwet 1921 en artikel 2 der Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922, dat de werklieden in de verzekeringsplichtige bedrijven volgens de bepalingen dezer wetten verzekerd zijn tegen geldelijke gevolgen van ongevallen, *hun in verband met hun dienstbetrekking overkomen*. Indien derhalve arbeiders in een fabriek werken en tijdens dien arbeid zou bijv. een bom geworpen worden op de fabriek, dan zouden eventueel getroffen arbeiders of hun nagelaten betrekkingen aan deze redactie zonder twijfel aanspraken kunnen ontleenen. Dat wil zeggen, dat de daaraan verbonden kosten op de bedrijven zouden drukken. In de tegenwoordige omstandigheden zal het nu wel algemeen als redelijk worden gevoeld, dat dit risico toch zeker niet kan worden aangemerkt als inhaerent aan de bedrijfsvoering van de betrokken onderneming.

De wetgever heeft daarom bij de hiervoren aangehaalde wetten te dezer zake enkele wijzigingen aangebracht, waardoor deze lasten niet meer op de bedrijven zullen drukken. Als ongevallen, *hun in verband met hun dienstbetrekking overkomen*, worden nl. niet meer beschouwd ongevallen, aan werklieden in de verzekeringsplichtige bedrijven overkomen in verband met gewelddadigheden, gepleegd in een gewapend conflict, waarin Nederland is betrokken.

De arbeider dus, die werkt in een fabriek, of zich met de passieve luchtbescherming van de onderneming, waarbij hij werkt, onledig houdt, of in dienst der onderneming arbeid verricht voor de strategische veiligheid van het land, zal niet verzekerd zijn in het geval, dat een bom ongevallen veroorzaakt of een inslaande granaat slachtoffers maakt. Het bedrijf zal dan niet de daaruit voortvloeiende kosten moeten dragen.

Indien de staat van oorlog of van beleg is afgekondigd, wordt ook nog een uitzonderingsfiguur gesteld. De wijzigingswet onttrekt dan ook aan de werking van de ongevallenwetten elk ongeval, den arbeider in verband met zijn dienstbetrekking overkomen *in verband met verrichte werkzaamheden* ten behoeve van de passieve luchtbescherming van de onderneming, in wier dienst hij werkzaam is. Volkomen congruent hiermede, *indien de staat van oorlog of beleg is afgekondigd*, wordt de werking van de ongevallenwetten uitgeschakeld ten aanzien van de voorbereidende maatregelen ter verzekering van de strategische veiligheid van het land. Bij deze werkzaamheden kunnen zowel militairen, arbeiders uit de vrije bedrijven als arbeiders in dienst van publiekrechtelijke

instellingen tewerk worden gesteld. En deze werkzaamheden kunnen zoowel door overheidsinstanties als door particuliere ondernemingen worden verricht.

Een ieder weet, dat sinds 1 September jl. voor geheel Nederland de staat van oorlog van kracht is en voor bepaalde deelen van het Rijk in de afgelopen maanden de staat van beleg werd afgekondigd.

Deze thans ongedekte risico's behoeven regeling.

Hier is dus een groote leemte ontstaan voor de arbeiders. Bij de behandeling van de wijzigingswetten in de Kamer is op deze zeer ongewenschte positie de aandacht gevestigd. Ook den Minister was dit vacuum niet ontgaan. Enkele aanhalingen van het bij de behandeling in de Tweede Kamer gesprokene mogen hier een plaats vinden.

In het Voorloopig Verslag verklaarden verschillende leden „bezwaar te hebben tegen het denkbeeld, dat de arbeiders in de verzekeringsplichtige bedrijven voortaan hoegenaamd niet meer tegen oorlogsrisico zouden gedekt zijn.” Deze leden zeggen verder: „Hier zou het oorlogsrisico geheel of ten deele ten laste van het Rijk moeten komen.” Andere leden verklaarden weer: „dat het hen evenwel verwonderd had, dat de Minister niet tevens een voorstel heeft gedaan ter voorziening in de schadeloosstelling van ongevallen ten gevolge van gewelddadigheden, gepleegd in een gewapend conflict”.

De Minister antwoordt in zijn „Memorie” o.a.:

„De verplichte ongevallenverzekering wil den loonarbeider zien verzekerd tegen geldelijke gevolgen van aan het bedrijf verbonden gevaar van ongevallen. Tot dat „risque professionnel”, dat uit hoofde van zijn aard ten laste van het bedrijf is gebracht, kan, zooals ondergeteekende in de Memorie van Toelichting te kennen heeft gegeven, niet worden gerekend het oorlogsrisico, dat niet bepaald wordt door den beroepsarbeid in een verzekeringsplichtige onderneming, maar waaraan, ongeacht hun maatschappelijke werkring, de leden der bevolking in vrijwel gelijke mate blootstaan.”

En een weinig verder zegt de Minister dan:

„In dezen gedachtengang ligt opgesloten, dat, indien het wenschelijk en mogelijk mag worden geoordeeld, om op eenige wijze voorziening te treffen ten bate van eventuele slachtoffers van oorlogsdaden, die voorziening een algemeen karakter zal hebben te dragen en haar lasten door de gemeenschap *in haar geheel* zullen zijn te dragen. De ondergeteekende verklaart zich gaarne bereid om met zijn ambtgenooten omtrent zulk een voorziening in overleg te treden.”

Bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer heeft de Minister het hierboven weergegeven standpunt nader bevestigd.

Conclusie.

Het artikel, waarin ik mijn uitgangspunt vond, is van eminent belang; het terrein van ongedekte risico's is door de bovengeschetste wetswijzigingen betreurenswaardig vergroot. Indien te eeniger tijd de aangegeven gevaren droeve werkelijkheid zouden worden, dan zullen de schadeposten door de geheele gemeenschap moeten worden gedragen. De taak van den actuaris is, ons voor te lichten omtrent de mogelijkheid premies te calculeeren. Voorshands ben ik met den schrijver van meergenoemd artikel van oordeel, dat het risico van oorlogssterfte onberekenbaar is en dat zeer speculatieve elementen een rol zullen moeten gaan spelen. Dat het dekken van dit risico hoogst gewenscht is, zal wel geen bestrijding vinden.

Zonder overheidsbemoeiing zal naar mijn overtuiging geen afdoende veilige regeling zijn te treffen. Dat bij de organisatie daarvan concurrentiefactoren moeten worden uitgeschakeld, zal eveneens wel algemeen worden onderschreven. De regeling van een dergelijk algemeen en onberekenbaar risico mag niet als een winstobject worden beschouwd. Hier heeft de Overheid tezamen met de verzekeringsmaatschappijen een taak te vervullen.

M. J. HARTS.

HET VRAAGSTUK VAN DE ZELFVOORZIENING VAN NEDERLAND.

Het vraagstuk, door de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek in haar jongste jaarvergadering te Rotterdam aan de orde gesteld, luidde, voor wat het retrospectieve gedeelte betreft en teruggebracht tot zijn eenvoudigste vorm, aldus: hoe heeft zich in de laatste 25 jaren de zelfvoorziening van Nederland ontwikkeld? In een aan de praeadvies toegevoegde Statistische Nota werd het vraagstuk cijfermatig beschouwd.

Deze Nota werd afgesloten lang voor de huidige oorlog in West-Europa uitbrak. De daardoor ingetreden grondig gewijzigde situatie voor productie en handel geeft aanleiding tot de vraag, in hoeverre die becijferingen thans nog waarde hebben, zo ze die al überhaupt hebben. Immers, het mag op zichzelf interessant zijn, voor een voorbij tijdvak, dus retrospectief, na te gaan, hoe de feitelijke zelfvoorziening zich ontwikkelde, in hoeverre dus in een bepaald jaar in het binnenlands verbruik werd voorzien door de inheemse productie, in hoeverre door invoer. Maar nu wij door de omstandigheden in meerdere mate worden gestuwd in de richting van de autarkie, nu is er deze brandende kwestie: in hoeverre is het productieapparaat binnen onze landsgrenzen in staat, in de eigen behoeften van het Nederlandse volk te voorzien? Nu interesseert ons dus alleen de productie*mogelijkheid*, want de zelfvoorzienings*mogelijkheid*.

Uiteraard kunnen de in hogerbedoelde Nota geproduceerde cijfers ten deze geen richtsnoer geven, aangezien deze waren afgestemd op een ander doel. Daar toch werd gevraagd naar de ontwikkeling van de feitelijke zelfvoorziening en werden dus tegenover elkaar gesteld enerzijds productie minus uitvoer, anderzijds de consumptie, bepaald langs de indirecte weg van productie plus invoer minus uitvoer. Wanneer echter gevraagd wordt naar de zelfvoorzieningsmogelijkheid op grond van de capaciteit van het binnenlandse productieapparaat, is het niet langer geoorloofd, de uitvoer, althans dat deel, dat uit de inheemse productie voortkomt (te onderscheiden van de heruitvoer van buitenlands product), in mindering te brengen.

Ter toelichting moge dienen, dat in de hiervoren bedoelde Nota de zelfvoorziening werd berekend aan

de hand van de formule $\frac{P-U}{P+I-U} \times 100$, waarin P voorstelt de binnenlandse productie, I de invoer en U de uitvoer. De vorm $(P+I-U)$ in de noemer geeft dus het inheemse verbruik weer, waar directe gegevens inzake het verbruik ontbreken. Volgens de thans aan de orde zijnde gewijzigde opvatting van het begrip „zelfvoorziening” mag in de teller de uitvoer niet meer worden afgetrokken, zodat nu de formule wordt $\frac{P}{P+I-U} \times 100$.

Een vraag op zichzelf is, in hoeverre het dan nog wel geoorloofd is, de I in deze formule constant te onderstellen. Met betrekking tot de thans ingetreden situatie kan worden gezegd, dat, ondanks de ongetwijfeld op sommige punten bestaande verhoogde exportdrang van belligerenten, in de meerderheid der gevallen een daling ook van de invoer in de lijn der verwachting ligt. Wanneer deze zich inderdaad voordoet, dan is het gevolg, dat de binnenlandse consumptie steeds meer de binnenlandse productie gaat benaderen. Of juist gezegd, gezien wat in deze keten oorzaak en wat gevolg is: dat in toenemende mate de inheemse productie gaat bepalen, hoeveel zal kunnen worden geconsumeerd.

Teneinde niet in zeer speculatieve beschouwingen te vervallen — waardoor trouwens ook het inzicht in het probleem, dat hier feitelijk aan de orde is gesteld, slechts zou kunnen worden vertroebeld —

moeten wij ook abstraheren van verdere complicerende factoren, als daar is b.v. de omstandigheid, dat in vele gevallen de aanvoer van essentiële grond- of hulpstoffen voor een groter of kleiner deel zal stagneren, waardoor dan de productiemogelijkheid zou worden beperkt (een zeer belangrijk gezichtspunt voor een grondstoffenarm land als Nederland¹⁾).

Het leek ons belangwekkend, de ontwikkeling van de zelfvoorziening van Nederland volgens de hierboven uiteengezette gewijzigde interpretatie sedert omstreeks 1929 aan een beschouwing te onderwerpen.

De vraagstelling is thans dus: in welke mate zou de binnenlandse productie in een bepaald jaar in het binnenlands verbruik *hebben kunnen* voorzien, en *niet meer*: in hoeverre heeft ze er *de facto* in voorzien. Wat hier wordt gezien, is dus: *de ontwikkeling van de nationale productie tegen de achtergrond van het inheemse verbruik*. Hierbij moet uiteraard worden geabstraheerd van eventuele kwaliteitsnuanceringen en de soortbehoefte als richtsnoer genomen.

Wat leert nu een beschouwing der cijfers? Helaas staan slechts voor een betrekkelijk beperkt aantal producten resp. bedrijfstakken betrouwbare productiecijfers ter beschikking. Maar toch is dit aantal weer niet zo klein, of men kan er enkele interessante indicaties aan ontleen.²⁾ Een gelukkige omstandigheid — uiteraard niet toevallig — is, dat wij juist t.a.v. verschillende van de meest vitale takken van productie statistisch het best georiënteerd zijn.

A. Voedingsmiddelen en grondstoffen.

Van de voedingsmiddelen — andere dan fabrikaten (waarbij een uitzondering wordt gemaakt voor suiker) — vragen allereerst de voedergranen de aandacht. De hieronder afgedrukte tabel³⁾ geeft o.a. weer het verloop van de zelfvoorzieningscoëfficiënten (binnenlandse productie in pCt. van het verbruik) voor de belangrijkste granen, waarbij echter maïs buiten beschouwing is gelaten, omdat de inheemse productie hiervan onbetekenend is en ook voor de naaste toekomst een uitbreiding van enige betekenis om redenen van klimatologische aard uiteraard niet is te verwachten.

Jaar	Tarwe	Rogge	Gerst	Haver	Cons. aardapp.	Koolzaad	Lijnzaad	Suiker ⁴⁾
1913	24	57	26	73	124	7	4	—
1929	19	80	26	75	124	8	4	122
1930	19	64	14	66	134	43	3	105
1931	20	58	11	71	127	37	1	91
1932	32	62	12	71	120	25	0	95
1933	36	66	9	77	111	29	1	117
1934	53	75	23	88	111	51	1	114
1935	48	86	29	89	111	38	2	106
1936	47	91	35	108	123	46	3	108
1937	38	107	39	97	130	76	4	110

¹⁾ 1929 wil zeggen: werkjaar 1 Sept. 1929—31 Aug. 1930, enz. Als productiecijfer werd hier genomen: de totale afzet van de Nederlandse suikerindustrie.

²⁾ Ten overvloede zij voorts opgemerkt, dat wij eveneens, voor wat het heden betreft, afzien van de mogelijkheid resp. noodzaak van wat men in Duitsland noemt „Verbrauchslenkung”, dus dat de overheid vorm- en leidendevend t.a.v. de consumptie gaat optreden. Dit is een probleem op zichzelf, en brengt ons in aanraking met de kwestie van het voedselplan — uiteindelijk een medische vraagstuk —, waarover in dit blad bij herhaling beschouwingen van Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn zijn opgenomen.

³⁾ Vgl. ook het artikel „De behoeftevoorziening van Nederland in oorlogstijd”, van F. Weinreb, in E.-S.B. van 27 Sept. 1939, blz. 713.

⁴⁾ De naam „zelfvoorzieningscoëfficiënt” wordt hier gereserveerd voor het geval van de theoretische zelfvoorziening, om in het geval van de feitelijke zelfvoorziening te spreken van „zelfvoorzieningsquote”. Dit in afwijking van de terminologie, toegepast in de hogerbedoelde Nota.

Over de gehele linie is dus een toeneming van de zelfvoorziening waar te nemen, vergeleken zowel met 1929 als met het laatste jaar vóór de vorige oorlog, 1913. Vooral voor tarwe is de stijging zeer markant, met name in de dertiger jaren. Op de vraag, welke factoren hiervoor aansprakelijk waren, kan in het bestek van dit artikel niet worden ingegaan; wij beperken ons hier tot een beschouwing van de cijfers, dus van de feiten. Terwijl in het voorafgaande decennium de jaarlijkse productie nauwelijks boven die van 1913 uitkwam, nam ze na 1931 sprongsgewijze toe, om in 1934 het recordcijfer van 495.000 ton te bereiken (tegen 137.000 ton in 1913) en sindsdien weer iets terug te loopen. Hoewel dus de binnenlandse productie in toenemende mate in de binnenlandse behoefte aan tarwe voorziet, moet deze toch nog altijd voor meer dan de helft uit invoer worden gedekt.

Anders is dit voor wat betreft rogge en haver. Na aanvankelijk een kleine inzinking in de eerste jaren van het huidige decennium, ontwikkelde zich sedertdien de productie zodanig, dat deze thans vrijwel geheel in het binnenlands verbruik kan voorzien. De productie van gerst daalde in 1932 en 1933 met resp. 52.000 en 51.000 ton tot beneden die van 1913, terwijl het verbruik was verdubbeld; gevolg een scherpe daling van de zelfvoorzieningscoëfficiënt; sindsdien echter weer gevolgd door een regelmatige stijging.

Uit vorenstaande tabel blijkt voorts, dat in deze gehele periode de productie van consumptieaardappelen ruimschoots in het verbruik kon voorzien. Hetzelfde geldt voor het andere belangrijke onderdeel van de warme maaltijd: de groenten, en ook voor fruit (uiteraard voorzover product van de gematigde zône), waarvan men de grote betekenis als aanvullend voedingsmiddel steeds meer is gaan inzien.⁴⁾

De markante stijging van de coëfficiënt voor koolzaad moet meer worden gesteld op rekening van een sterke daling van het binnenlands verbruik (30.700 ton in 1913; 16.900 ton in 1929; 6.500 ton in 1937) dan van productie-expansie. De inheemse productie van de belangrijke grondstof lijnzaad zinkt bij het verbruik in het niet. Daarentegen was de suikerindustrie bij voortduring, uitgezonderd alleen de jaren 1931/32 en 1932/33, in staat, de wel licht conjunctuurgevoelige, maar over het geheel toch vrij stabiele behoefte ten volle te bevredigen (voor 1938/39 bedraagt de zelfvoorzieningscoëfficiënt 105 pCt.).

Een geheel ander beeld geven de voedingsmiddelen van dierlijke herkomst te zien. Hier betreden wij een gebied, dat vanouds een van de belangrijkste voedingsbronnen van de Nederlandse export is geweest, en treffen dus verschillende typische exportproducten aan, waarbij de productie vaak een veelvoud is van de inheemse consumptie.

Ofschoon het uiteraard de fluctuaties in de percentages, welke de 100 blijven, zijn, die uit autarkisch oogpunt het meest interessant zijn, vermelden wij toch curiositeitshalve de zelfvoorzieningscoëfficiënten van een aantal dierlijke producten, ook weer sedert 1929. Van de melkproducten laten wij gecondenseerde melk en melkpoeder buiten beschouwing, aangezien men hier zou komen tot coëfficiënten van welhaast astronomische grootte.

	Eieren	Boter	Kaas
1929	181	189	294
1930	184	170	274
1931	184	144	253
1932	165	121	250
1933	145	140	196
1934	147	157	195
1935	150	177	194
1936	163	215	177
1937	172	215	200

⁴⁾ Voor deze beide groepen van producten kunnen intussen geen coëfficiënten worden berekend, aangezien productiecijfers ontbreken.

Van de *grondstoffen* in eigenlijke zin, voorzover niet van agrarische oorsprong, bezit Nederland er feitelijk slechts één in enigszins aanzienlijke mate, nl. steenkolen. Gezien zijn vitale belang voor ons economisch leven, loont het de moeite, de ontwikkeling t.a.v. dit product afzonderlijk in beschouwing te nemen. De hierna volgende tabel geeft aan het verloop van productie en verbruik van steenkolen (inclusief cokes en steenkolenbriketten) in indexcijfers op basis 1920 = 100, en van de zelfvoorzieningscoëfficiënt (productie in pCt. van het verbruik):

	Productie	Verbruik	Zelv. coëff.
	1920 = 100		%
1920 ..	100	100	61
1921 ..	103	111	57
1922 ..	118	139	52
1923 ..	136	132	63
1924 ..	150	147	63
1925 ..	173	154	69
1926 ..	215	154	85
1927 ..	230	169	84
1928 ..	265	177	92
1929 ..	281	196	88
1930 ..	297	193	94
1931 ..	313	192	100
1932 ..	310	190	100
1933 ..	305	190	99
1934 ..	300	192	96
1935 ..	289	179	99
1936 ..	310	182	105
1937 ..	348	199	107
1938 ..	328	191	105

Zoals men ziet, heeft de divergente ontwikkeling van productie en verbruik, met dien verstande, dat de productie meer dan verdrievoudigd is tegenover 1920, terwijl het verbruik zich nog niet verdubbelde, ten gevolge gehad, dat de zelfvoorziening regelmatig en sterk is toegenomen. Kon de productie in het begin van de twintiger jaren nog slechts voor de helft in het binnenlands verbruik voorzien, thans overtreft zij dit.

Het lijkt verantwoord, in aansluiting hierop nog een aantal producten te behandelen, die, hoewel geen grondstoffen in de strikte zin, toch met steenkolen in ieder geval deze overeenkomst hebben, dat ze van minerale oorsprong zijn. Allereerst een drietal producten, die op de grens van grondstof en halffabriekaat staan en waarschijnlijk inderdaad het best als halffabrikaten worden betiteld, nl. ruw ijzer, ruw zink en tin. Voorts de fabrikaten zout (ruw en geraffineerd), cement, superfosfaat en zwavelzure ammoniak. Het verloop van de zelfvoorzieningscoëfficiënten sedert 1929 was a.v. (evenals de reeds eerder vermelde percentages alle gebaseerd op hoeveelheidscijfers):

	Ruw ijzer	Ruw zink	Tin	Superfosfaat	Zwavelzure amm.	Zout	Cement
1929..	233	306	63	218	39	29	24
1930..	301	216	136	244	177	31	23
1931..	498	130	256	360	128	37	22
1932..	629	184	238	346	267	41	37
1933..	1145	133	340	233	179	43	44
1934..	533	181	425	254	368	47	47
1935..	352	146	—	289	—	47	50
1936..	502	123	2120	354	377	47	55
1937..	401	241	1421	440	533	71	54
1938..	—	119	893	302	410	95	47

De eerste vijf zijn in meerdere of mindere mate typische exportproducten, waarvan dan ook de inheemse productie een veelvoud is van het verbruik. Anderzijds is men echter voor de betrekking van de ruwe ertsen aangewezen op het buitenland. Anders zout en cement. Hier wordt gewerkt met inheemse grondstof, maar voorziet de productie nog niet ten

volle in het binnenlands verbruik. Bij beide echter vertoont de zelfvoorzieningscoëfficiënt een zeer markante stijging. De productie van zout is in 1938 tegenover 1923 meer dan verzesvoudigd (resp. 166.000 en 27.000 ton), het verbruik nog niet verdubbeld, waardoor de Nederlandse industrie de binnenlandse consumptie bijna volledig kan dekken.

B. Fabrikaten.

Het is bekend, dat de sedert de vorige oorlog, en in versterkte mate sedert de in 1929 ingetreden depressie zich deed gelden, gevoerde politiek van bevordering der industriële ontwikkeling van ons land niet zonder tastbare resultaten is gebleven. Tot deze algemene indruk leidt ook een globale beschouwing van het ter beschikking zijnde statistische materiaal van uit het gezichtspunt van de ontwikkeling der binnenlandse productie, geprojecteerd tegen de achtergrond van het binnenlands verbruik. Hetgeen niet wegneemt, dat de ontwikkeling voor verschillende producten nogal uiteenloopt, zoals kan blijken uit de hierna volgende tabel, waarin de resultaten voor een geselecteerde groep van fabrikaten zijn samengevat.

Product	Berekend n. H = hoeveel. W = waarde	1929	1931	1933	1935	1938
Margarine	H	185	171	118	110	116
Zachte zeep	"	101	101	99	99	100
Toilet- en medicinale zeep ..	"	62	57	63	64	80
Huishoud- en textielzeep ..	"	137	120	104	100	103
Zeep- en waspoeder	"	91	81	88	101	100
Rijwielen	"	102	101	100	99	101
Rijwielframes	"	102	97	99	99	104
Wollen dekens	W	106	104	96	101	106
Woll. weefsels (beh. dekens)	"	67	56	64	72	80
Garens v. katoen en linnen	H	62	71	75	75 ¹⁾	76
Katoenen dekens	W	457	261	128	138 ¹⁾	143
Katoenen weefsels (beh. dekens)	"	167	150	114	130 ¹⁾	161
Gebreide- en tricotgoederen	"	58	55	64	77	85
Kousen en sokken	"	37	38	46	55	65
Zoolleder	H	105	109	105	105	105 ²⁾
Over- en voeringleder	"	116	111	81	87	95 ²⁾
Schoenen, laarzen, pantoff.	"	94	64	76	91	94
Idem	W	90	84	89	94	96
Pakpapier	H	100	108	90	81	84 ²⁾
Houtvrij druk- en schrijfpapier	"	156	142	128	117	118 ¹⁾
Courantenpapier	"	100	85	87	88	94 ²⁾
Tarwebloem en -meel	"	80	82	93	94	90
Rijwielbuitenbanden	"	84	84	81	88	92
Rijwielbinnenbanden	"	75	82	76	84	93
Bouten, moeren, klinknagels etc.	W	90	90	95	60	86
Draadnagels en spijkers ..	"	114	75	61	76 ¹⁾	85
Confectiekleeding	"	—	—	75	86	93

1) 1936. 2) 1937.

Illet zou te ver voeren, deze cijfers hier van uitvoerig commentaar te voorzien. Voor het grootste deel spreken zij trouwens op zichzelf. Volstaan wordt met de volgende opmerkingen.

De daling van de zelfvoorzieningscoëfficiënt voor margarine — die in 1921 zelfs 248 bedroeg — komt vrijwel geheel voor rekening van een sterke inkrimping van de inheemse voortbrenging van dit product, met name sedert omstreeks 1929. Van 133.000 ton in 1929 (in het topjaar 1927 zelfs 141.000 ton) liep de productie terug tot 59.000 ton in 1936 om sindsdien weer iets toe te nemen. In 1938 stond tegenover een verbruik van 61.500 ton (1929 72.000 ton) een productie van 71.400 ton. Men kent de oorzaak: internationale decentralisatie der productie, in reactie op invoerbelemmering in vroegere afzetgebieden, hetgeen zich ook weerspiegelt in de sterk gedaalde exportbetekenis van margarine (in 1920, 1929 en 1938 naar

het gewicht resp. 2.21, 0.44 en 0.07 pCt., naar de waarde resp. 5.94, 2.02 en 0.24 pCt. van de totale Nederlandse uitvoer). Ging in 1927 nog 61.2 pCt. van de totale afzet der margarine-industrie naar het buitenland, in 1938 was dit percentage gedaald tot 12.7.

De situatie in de zeepgroep kan voor een land als Nederland, dat zozeer prat gaat op zindelijkheid, stellig bevredigend genoemd worden. Zelfs in een tegenover 1929 bijna verdubbeld verbruik van huishoud- en textielzeep kon in 1938 geheel door de binnenlandse productie worden voorzien.

De rijwielindustrie ontwikkelde zich in de beschouwde periode zeer voorspoedig. Bedroeg in 1922, bij een „verbruik“ van 268.000 stuks, de zelfvoorzieningscoëfficiënt nog slechts 41 pCt., thans kan een verdrie- à viervoudigde productie geheel in de behoefte voorzien.

De divergente ontwikkeling voor wol- en katoenproducten is hieruit te verklaren, dat de katoennijverheid in veel sterkere mate op export was georiënteerd dan de wolnijverheid en de terugslag van de exportmoeilijkheden na 1929 dus in de katoenindustrie dienovereenkomstig groter moest zijn. De positie van de enige zwakke plek in deze groep — wollen weefsels — is aanmerkelijk verbeterd. Van 59 pCt. in 1921 steeg de zelfvoorzieningscoëfficiënt regelmatig tot 80 pCt. in 1938. De productie van garens is tegenover 1921 verdubbeld.

Behoudens een korte inzinking in het begin van de dertiger jaren, toen de toeneming van de productie geen gelijke tred had met die van het verbruik, ontwikkelde zich ook het beeld voor de inheemse schoennijverheid gunstig. Vergeleken met 1921, is de productie thans verdrievoudigd (5.25 resp. 15.3 miljoen paar) en, daar het verbruik minder dan verdubbeld is (9 resp. 16.2 miljoen paar), vertoont de zelfvoorzieningscoëfficiënt een markante stijging, nl. van 58 tot 94 pCt. (naar de waarde van 79 tot 96 pCt.).

Het verbruik van papier is, ook in de korte periode 1929—1937, over de gehele linie nog aanzienlijk toegenomen. Zo bedroeg het verbruik (x 1000 ton) van:

	1929	1937
houtvrij druk- en schrijfpapier	32.2	46.5
pakpapier	64.8	107.8
courantenpapier	70.4	101.8

Weliswaar vertoonde ook de binnenlandse productie een zekere stijging, maar niet in overeenkomstige mate, waardoor hier de zelfvoorzieningsmogelijkheid iets terugliep.

Conclusie.

Hoewel dus aan de hand van het beschikbare cijfermateriaal, waarvan in het bovenstaande een summier overzicht werd gegeven, ongetwijfeld kan worden vastgesteld, dat het Nederlandse productie-apparaat zich zodanig heeft ontwikkeld, dat het in toenemende mate in de binnenlandse behoefte aan tal van vitale producten kan voorzien, moet toch worden gewaarschuwd voor al te optimistische conclusies, die men hieraan voor het heden misschien zou willen verbinden. Immers, wat gebleven is, is de afhankelijkheid van het buitenland terzake de voorziening enerzijds met grondstoffen voor de industrie en anderzijds met meststoffen en veevoer voor de landbouw. Zelfs het meest perfecte productie-apparaat — hetzij industrieel, hetzij agrarisch — is nu eenmaal waardeloos uit een oogpunt van behoeftevoorziening, wanneer de nodige grondstoffen ontbreken. De ernst van dit onweerlegbare feit is in omstandigheden als de huidige meer evident dan ooit.

J. H. SPIEGELBERG.

DE PRODUCTIE EN HET VERBRUIK VAN VETTEN IN OORLOGSTIJD.

De productie van dierlijke vetten.

Het botervet is een van onze voornaamste bronnen van dierlijk vet. Neemt men aan, dat de boterproductie in oorlogstijd terugloopt tot op $\frac{1}{2}$ der normale productie, dan beschikken wij over 67.000 ton boter of over 7.6 kg vet per hoofd en per jaar, dus over 28 gram per hoofd en per dag. Ook de kaasvetten zijn van belang. De 7 kg kaas, die in oorlogstijd beschikbaar zijn per hoofd en per jaar, leveren 2.1 kg vet op, als men een gemiddeld vetpercentage van 30 pCt. aanneemt. Per hoofd en per dag is dan ongeveer 5.8 gram vet uit de kaas beschikbaar.

Voorts bevat een eventueel rantsoen van $\frac{1}{4}$ liter melk ongeveer 6.5 à 7 gram melkvetten, als men rekening houdt met het sterk teruglopen van het vetgehalte van de melk in oorlogstijd.

Onze varkensstapel kan 27.500 ton vet per jaar of bijna 8.5 gram per hoofd en per dag opleveren, als men uitsluitend varkens met 100 kg levend gewicht fokt. Daarnaast bevat echter het magere varkensvleesch zelf ook nog ongeveer 7.5 pCt. vet. In de 14.5 kg varkensvleesch, die per hoofd beschikbaar zijn, zit dus 1.08 kg vet of 3 gram per hoofd en per dag, zoodat het varken voor ongeveer 11.5 gram aan vet per hoofd en per dag oplevert.

Een normale koe van 290 kg slachtgewicht levert ongeveer 25 à 30 kg niervet en slachtvet op, terwijl men het vetgehalte van het vleesch op ongeveer 6 à 7 pCt. kan schatten. Neemt men aan, dat het slachten niervet van een koe van 200 kg ongeveer 10 à 15 kg bedraagt, dan levert onze veestapel bij een omslagcoëfficiënt van 16 pCt. en een sterkte van 2.7 miljoen dieren, ongeveer 43.200 à 65.300 ton of gemiddeld ongeveer 54.250 ton vet op. Er is dus per hoofd en per dag 16.4 gram vet uit rundvleesch beschikbaar. Neemt men voorts aan, dat het vleesch van het magere oorlogsrund van 200 kg, slechts 3 pCt. vet bevat, dan zit in de 16.4 kg rund- en kalfsvleesch, die per jaar en per hoofd beschikbaar komen, maar 0.5 kg vet, zoodat het vetverbruik uit hoofde van dit rundvleesch slechts 1.4 gram bedraagt.

De rundveestapel alleen levert dus al per hoofd en per dag bijna 70 gram vet op en dus al 30 gram meer dan de minimum behoefte van 40 gram vet per dag, die in oorlogstijd nodig wordt geacht. De melkvetten in de kaas, boter en consumptiemelk leveren dat minimum vetrantsoen reeds op, daar hieruit ongeveer 40.5 gram per hoofd en per dag beschikbaar komt.

Daarnaast leveren echter ook het schaap en het paard niet onbelangrijke hoeveelheden vet op. Neemt men aan, dat het nier- en slachtvet van een schaap van gemiddeld 34 kg ongeveer 3.5 kg bedraagt, dan is bij een omslagcoëfficiënt van 45 pCt. en een stapel van 654.000 dieren ruim 1200 ton vet beschikbaar. Het schapenvleesch is zeer vet en bevat ongeveer 17 pCt. vet, zoodat uit de 10.000 ton schapenvleesch 1.700 ton vet beschikbaar komen.

De vetopbrengst van 22.000 slachtpaarden met 25 kg slacht- en niervet en 4 pCt. vleeschvet bedraagt in totaal 550 ton plus 260 ton of rond 800 ton.

De schapen- en de paardenstapel leveren samen ongeveer 3.700 ton vet op of ruim één gram vet per hoofd en per dag.

Ook de vetvoorziening uit 14.000 ton pluimveevleesch in oorlogstijd van ongeveer 1000 ton is van weinig beteekenis.

Veel belangrijker zijn echter de hoeveelheden vet, die in kippen- en eendeneieren en in visch aanwezig zijn. Daar het kippenei ongeveer 15 pCt. vet bevat (vooral de dooier is zeer vetrijk), leveren de 8.2 kg, die per hoofd en per jaar beschikbaar zijn, 1.23 kg vet op.

Het vetgehalte der vischsoorten loopt zeer sterk

uiteen. Van schelvisch bedraagt dat 0.31 pCt., van haring 7.63 pCt., van makreel 9 pCt. en van paling 27.4 pCt.

Neemt men een gemiddeld gehalte van 8 pCt. aan, dan leveren de 9.4 kg visch, die in oorlogstijd per hoofd en per jaar beschikbaar zijn, 0.75 kg vet op. Uit visch en eieren samen komt dus per hoofd en per jaar 2 kg vet beschikbaar, of ongeveer 5.5 gram per hoofd en per dag.

In totaal is dus in oorlogstijd beschikbaar 70 gram + 1.2 + 5.5 gram = 76.7 gram per hoofd en per dag aan dierlijke vetten.

Plantaardige vetten.

Het witte brood bevat ongeveer 0.54 pCt. vet, zoodat een half brood van 400 gram maar ruim 2 gram vet bevat! Het vetgehalte in het bruine brood is iets grooter en bedraagt 0.72 pCt., dat van roggebrood is 1.14 pCt.

Ook bladgroenten bevatten geringe hoeveelheden vet. Alleen spinazie heeft een betrekkelijk hoog gehalte van 0.5 pCt. Daarentegen hebben peulen 2 pCt., erwten 1.39 pCt. en boonen 1.68 pCt. vet. Slechts enkele grammen vet worden op deze wijze aan het rantsoen toegevoegd, zoodat de totale hoeveelheid vet, die in oorlogstijd beschikbaar is, indien men bij deze vetten het vet van konijnen en wild rekent, ongeveer 80 gram per dag en per hoofd zal bedragen, of 1.211×80 gram = 97 gram per volwassene.

Voor de voorziening van plantaardige vetten uit den eigen bodem zijn vooral het koolzaad en vlas van beteekenis. Per jaar is ongeveer 2000 à 2500 ha met koolzaad beplant, die bij een oogst van ongeveer 2 ton per ha dus 4.000 à 5.000 ton koolzaad opleveren, waaruit gemiddeld ongeveer 40 pCt. olie wordt geperst, zoodat onze koolzaad-productie ongeveer 1.600 à 2.000 ton olie oplevert. Belangrijke hoeveelheden koolzaad worden per jaar ingevoerd en verbruikt. Het gemiddelde jaarverbruik bedroeg van 1936—'38 7.500 ton, zoodat wij dus ongeveer twee derden van onze koolzaadbehoefte zelf produceeren.

Van beteekenis voor onze vetvoorziening is vooral het vlas. Thans bedraagt het met vlas beplante oppervlak ongeveer 19.000 à 20.000 ha. Per ha wordt ongeveer 710 kg zaad gewonnen, in totaal dus 13.000 à 14.000 ton zaad, die 40 pCt. olie, dus 5.200 à 5.600 ton olie opleveren.

De oogst van 90.000 à 100.000 ton gerepeld vlas is voor onze voorziening van textielstoffen in oorlogstijd van groot belang. Het spreekt vanzelf, dat uitbreiding van de vlasteelt in oorlogstijd onvermijdelijk wordt als er gebrek aan textielgrondstoffen ontstaat.

De beteelde oppervlakte van blauw maanzaad van 2400 ha produceert ongeveer 2.500 ton zaad en is voor onze voorziening aan plantenvetten van weinig beteekenis.

Overigens voeren wij groote hoeveelheden oliehoudende zaden in en het gemiddelde gebruik aan vethoudende zaden bedroeg in de jaren 1937/'38 gemiddeld 706.000 ton.

Een deel van deze oliehoudende zaden is bestemd voor de bereiding van bakolie en spijsvetten, een ander deel voor industrieel verbruik. Bovendien werd een hoeveelheid van gemiddeld 72.000 ton walvischtraan in de jaren 1937/'38 ingevoerd.

En tenslotte is er in ons land een invoersaldo van ongeveer 7.500 ton reuzel en technische vetten per jaar. *In totaal bedraagt dus het vetverbruik van vethoudende zaden en traan, reuzel en technische vetten bijna 780.000 ton. Al kunnen wij in onze eigen minimum behoefte aan voedselvet in oorlogstijd ruimschoots voorzien, zoo zal er toch bij een scherpe blokkade een groot tekort aan industriele vetten en oliën ontstaan.*

Overigens zullen wij een belangrijk deel van onze boter, kaas en andere veeteeltproducten moeten exporteeren om in onze behoefte aan geïmporteerde granen, ander voedsel en grondstoffen te voorzien.

De hoeveelheid veekeuken en olie, die uit de plantenzaden wordt gewonnen.

Uit de gemiddeld in 1937 en 1938 verwerkte hoeveelheden lijnzaad (344.000 ton) wordt ongeveer 40 pCt. dus 138.000 ton olie gewonnen, zoodat er 206.000 ton lijnkeuken overblijven. De 11.000 ton koolzaad met 42 pCt. olie leveren 4.600 ton olie en 6.400 ton keuken op; de 17.000 ton sesamzaad à 50 pCt. olie, geven 8.500 ton olie en 8.500 ton keuken; 105.000 ton sojaboonen à 13 pCt. olie leveren 13.700 ton olie en 91.300 ton keuken; 49.500 ton copra à 63 pCt. olie geven 31.200 ton olie en 18.300 ton keuken; 133.000 ton grondnoten à 49 pCt. olie leveren 65.200 ton olie en 67.800 ton keuken op; 88.000 ton palmpitten à 48 pCt. olie leveren 42.200 ton olie en 45.800 ton keuken op. In totaal leveren de in Nederland verbruikte oliehoudende zaden dus 303.400 ton olie en 443.100 ton veekeuken op.

Het invoersaldo van veekeuken bedroeg in de jaren 1937 en 1938 gemiddeld 160.400 ton, zoodat het totale verbruik aan veekeuken in de laatste 2 jaren 603.500 ton heeft bedragen.

Het uitvoersaldo van plantaardige oliën en vetten bedroeg in de beide laatste jaren ongeveer 126.000 ton. Dat van stearine, oleïne en andere vetzuren bedroeg ongeveer 16.800 ton, vervaardigd uit ongeveer 25.000 ton vetten en oliën, dat van margarine ongeveer 10.500 ton à 88 pCt. vetten en oliën, dus 9.000 ton. In totaal bedroeg dus het uitvoersaldo aan deze oliën en vetten 160.000 ton. Neemt men aan, dat voor de vervaardiging van margarine 40 pCt. dierlijke vetten, dus 4.300 ton dierlijk vet is gebruikt en dat voor de vervaardiging van stearine, oleïne en andere vetzuren ongeveer $\frac{1}{3}$, dus 8.300 ton uit dierlijk vet afkomstig is, zoodat in die producten 21.000 ton plantenvet zit, dan is dus in totaal in de laatste jaren ongeveer 126.000 + 21.000 = 147.000 ton aan plantenvetten uitgevoerd of ruim 48 pCt. Men zal in oorlogstijd dus 42 pCt. of rond 296.000 ton aan oliehoudende plantenzaden moeten invoeren om het eigen gebruik te dekken, daar dit thans 706.000 ton bedraagt. Bovendien zal men aan dierlijke vetten, walvischtraan, reuzel en technische vetten 72.000 + 7.500 ton = 79.500 ton noodig hebben, die echter verminderd moeten worden met 11.500 ton, het normale uitvoersaldo van dierlijk vet verbruikt in de uitgevoerde margarine en in vetzuren. *In totaal bedraagt dus het normale eigen gebruik van geïmporteerde dierlijke vetten en oliehoudende zaden 68.000 ton + 296.000 ton = 364.000 ton, die wij ondanks de blokkademaatregelen moeten zien in te voeren.*

De productie aan cacao boter.

Het invoersaldo aan cacao boonen en -schillen bedroeg in 1937/38 gemiddeld 54.000 ton. De zaadkern levert 45 à 55 pCt. cacao boter, de schillen 4 à 5 pCt. Neemt men aan, dat ongeveer 50 pCt. vet in de geïmporteerde boonen en schillen aanwezig is, dan zou de geïmporteerde hoeveelheid cacao ongeveer 27.000 ton cacao boter bevatten. Een deel van het vet, afkomstig uit het tot 22 pCt. ontvette chocoladepoeder, wordt voor de fabricage van chocolade enz. gebruikt. Wij voeren echter groote hoeveelheden cacao boter uit en wel in de beide laatste jaren gemiddeld ongeveer 21.000 ton per jaar, terwijl daarnaast 8.800 ton chocolade in poedervorm enz. wordt uitgevoerd. Een deel van de cacao boter wordt voor pharmaceutische doeleinden en de parfumerie gebruikt. Chocolade in plakken heeft een zeer hoge calorieënwaarde, door zijn groote vetgehalte. Zij wordt als luxe-artikel beschouwd. Maar men onderschatte de psychologische betekenis van wat luxe bij de voeding niet. Ook daarom is het gewenscht, om de productie van cacao poeder en chocolade tijdig in evenwicht te brengen, om van de cacao boter als voedsel zooveel mogelijk profijt te trekken.

Het toenemende verbruik aan industriële vetten in oorlogstijd.

Ongeveer $\frac{1}{3}$ van de totale hoeveelheid vetten en oliën, die in ons land in een jaar worden verwerkt, wordt industrieel verbruikt in de zeep-, lak-, linoleum-, lederindustrie enz. In oorlogstijd verden ook belangrijke hoeveelheden vet verbruikt voor glycerinebereiding, die noodig is voor het maken van nitroglycerine (0.5 ton glycerine per ton nitroglycerine) en voor het vervaardigen van nitroglycerine kruit, een mengsel van nitroglycerine en schietkatoen (0.2 ton glycerine per ton nitroglycerine kruit).

Dit was een der redenen van het zeer ernstige vettekort in 1914-'18 in Duitsland. In verband met den grooten vetnood maakte men toen voor de Duitse artillerie het ammonaalkruit (dat uit ammoniumnitraat, koolstof en aluminiumpoeder wordt vervaardigd) in stede van het nitroglycerine kruit. Later wist men ook door middel van het zoogenaamde „Protolverfahren” langs biochemischen weg uit suiker glycerine te maken.

Industrieel vet werd ook gespaard door het maken van kleizeep.

Ook een gebrek aan verven als een gevolg van onvoldoende olie in oorlogstijd zal ernstig worden gevoeld, terwijl de triglyceriden, van planten en dieren afkomstig, bij de moderne smeerolietechniek een rol van betekenis beginnen te spelen, zij het dan ook, dat hiervoor slechts kleine hoeveelheden noodig zijn.

Voorts zijn in oorlogstijd tal van middelen aangevend om meer vet te produceeren. Zoo kan bijv. het vet uit de kiem van de graankorrels, die opzettelijk bij het malen wordt verwijderd, omdat het vet een slechte kleur aan het meel geeft en dit daardoor ransig kan worden, terug worden gewonnen¹⁾.

Ongeveer $\frac{1}{3}$ van het vet verdwijnt met de kiem.

Reeds lang werd in Japan olie uit de rijstzemelen gewonnen. Men hoopt deze productie thans te vervienvoudigen en uit 1.084 miljoen ton rijstzemelen ongeveer 150.000 ton olie terug te winnen.

Het vetgehalte der tarwesorten varieert van 1.29 tot 1.59 pCt., zoodat bij een tarweverbruik in Nederland van 900.000 ton voor broodmeel en het terugwinnen van $\frac{1}{3}$ van het oliegehalte ongeveer 4 à 5.000 ton olie geproduceerd kan worden, die zoowel voor de margarine- als zeepfabricage kan dienen. Dit is ongeveer 1 pCt. van ons industrieel vetverbruik. Veel te beteekenen heeft die hoeveelheid dus niet. Ditzelfde geldt voor de olie, gewonnen uit beukennotjes, druivenpitten, pompoenzaad, wilde kastanjes, enz.²⁾

Na den oorlog heeft de Duitse chemie zich intensief bezig gehouden met de vervaardiging van technische vetten. Men is er in geslaagd uit de bruinkoolteer, die bij de bruinkolen „Verschmelzung” (dit is eenvoudig verhitten in een draaiende buis van bruinkolen) wordt gewonnen en bij de gassynthese naar de methode Fischer-Tropsch, paraffine als nevenproduct te verkrijgen. Door oxydatie van deze paraffine wint de „Deutsche Fettsäure Gesellschaft m.b.H.” volgens het Imhausen-Troschke procédé thans in het groot vetzuren.

In vredetijd is dit procédé te duur en kan men veel goedkoper vetzuren uit cocosolie winnen. Thans is het procédé Imhausen-Troschke voor de Duitsche zeepvoorziening van groote betekenis geworden.

Uit de afvalloog van de celstofindustrie, die men vroeger liet weglopen, wordt thans de „tallöl”, een verbinding uit harsen en sulfietzuren gewonnen. Deze stof heeft een wasschend vermogen van betekenis, zoodat men „tallöl” als zeep gebruiken kan. Men

¹⁾ P. A. Amos Processes of Flour manufactures p. 287.

²⁾ In Duitsland heeft men tijdens den wereldoorlog eveneens kiemen van rogge en andere granen ontvet. Alle molens hadden speciale inrichtingen om deze in te zamelen. Pogingen om vet te winnen uit diatomeeën slijk, rioolwater, ratten, muizen, meikevers, zaad van distels, selderij, olmen en andere boomsoorten, ja zelfs uit menschelek haar hebben geen succes gehad.

mengt dit „tallöl” tot 30 pCt. in zeep, waardoor Duitschland een besparing verkrijgt van 60 à 85.000 ton op zijn zeepvetten per jaar.

Ongetwijfeld verminderen beide procédés belangrijk de Deutsche behoefte aan technische vetten.

De sojaboon.

De sojaboon bevat 12—14 pCt. olie en 35—49 pCt. eiwit³⁾. In Duitschland heeft men al jaren geleden de groote beteekenis van de sojaboon voor de voedselvoorziening van mensch en dier begrepen. Na 15 jaar selecteeren is men er in Duitschland in geslaagd een oogstzekere variëteit te vinden. Den aanplant heeft men echter niet voldoende kunnen uitbreiden; deze zal in 1940 ten hoogste 35.000 à 40.000 ton kunnen bedragen. Ook het loof van deze plant is zeer eiwitrijk en wordt in de verhouding 1 op 4 met maïs groen geënsilleerd. In Nederland is door Koch een goede oogstzekere variëteit geselecteerd. Helaas zal men daar nog niet onmiddellijk van kunnen profiteeren.

De sojakoek is de meest eiwitrijke veekoek. Zij bevat bovendien 3 pCt. lecithine. Uit het sojaschroot kan het witte sojameel, het zogenaamde Chineseche Hoen-Kwee meel worden gewonnen, dat de baktechnische eigenschappen van de zachte tarwe aanzienlijk verbetert. Het zwakgele meel, dat gewoonlijk in den handel wordt gebracht, heeft die eigenschappen niet. Het met wit sojameel mengen van broodmeel verhoogt niet alleen het eiwitgehalte, maar houdt het brood ook langer versch. Bovendien gebruikt men de sojaboonen voor het winnen van eiwit en caseïne, als industriele grondstof voor kleef- en kunststoffen.

Het soja-eiwit is veel goedkooper dan tarwe-eiwit, terwijl het bovendien beter verteerbaar is.

Berichten hebben de ronde gedaan omtrent den invoer van sojaboonen in Duitschland uit Manchukwo over den Siberischen spoorweg en men heeft de economische mogelijkheid hiervan betwijfeld. Bekend is ook, dat Duitschland op alle mogelijke manieren sojaboonen uit den Balkan en vooral uit Roemenië tracht te verkrijgen. Het kan zijn nut hebben ook voor Nederland deze aanvoer via Siberië te bezien.

In 1937 kwam het soja-eiwit, dat langs den langen zeeweg werd aangevoerd, franco Hamburg op Mk.0.83 per kg te staan. Maar het rogge-eiwit kostte toen Mk. 4.44 per kg. Het soja-eiwit was voor de dierenmaag voor 89 pCt. verteerbaar, het rogge-eiwit maar voor 75 pCt. Per kg eiwit kwam dus het rogge-eiwit bijna zesmaal zoo duur uit, indien men de verteerbaarheid in aanmerking nam. Het soja-eiwit kan dus nog heel wat extra-vracht verdragen.

De eiwitwaarde van 100 kg sojaschroot was dan ook genoeg om 814 liter melk (50 gram per liter) te produceeren, terwijl de eiwitwaarde van cocoskoek maar gelijk staat met 316 liter melk.

Nu zal men in Duitschland op groote schaal het vee moeten voederen met voederbieten, knollen enz. en voorts met gestoomde en ingekulde aardappelen, die wel een groot zetmeelgehalte hebben, maar slechts 2 pCt., zij het dan ook hoogwaardig, eiwit bevatten. Honderd kilogram aardappelen leveren dus maar eiwit voor 40 liter melk. *Wil men dus het vee voor een groot deel met knollen, voederbieten en aardappelen voederen om graan te sparen, dan is een eiwitrijke voedingstoelage noodig. Een kg sojaschroot van 40 pCt. eiwitgehalte levert voldoende eiwit voor de productie van 8 liter melk.*

Bovendien levert de sojaboon nog olie voor de margarine en andere industrieën op, terwijl men bij de olie-extractie uit de sojaboonen ook het lecithine wint. Dit is een lipoïde, die zelfs in kleine hoeveelheden invloed uitoefent op de physische eigenschappen van verschillende stoffen. Het wordt dan ook veel gebruikt voor het maken van emulsies in de fabricage van margarine, chocolade, deegwaren (zooals macaroni, vermicelli, enz.), in de leder-, pharmaceutische, textielindustrie enz. en in de bakkerijen.

³⁾ De Java-soja heeft 15—17 pCt. vet en 26—45 pCt. eiwit.

De sojaboon is dus voor de oorlogseconomie van zeer groote beteekenis en het is dus begrijpelijk, waarom Duitschland alles op haren en snaren zet om sojaboonen langs den continentalen weg in te voeren, nu het nog niet in staat is zelf voldoende soja te produceeren. Ook wij zullen ons vee ten deele met aardappelen, knollen, voederbieten enz. moeten gaan voeren in stede van met graan, zooals later zal blijken en een toeslag van eiwitrijke voederkoeken is dan dringend noodig. *Import en opslag van sojaboonen is ook voor ons thans zeer gewenscht.*

De sojaboon speelt ook bij de economische verdediging van Indië een groote rol. In de jaren 1919/'20 ontstond onder de bevolking een ware rijsthonger, omdat bleek, dat men op de knolgewassen alleen niet kon leven, toen de rijstimport stagneerde.

Men was toen gedwongen tot rijstdistributie over te gaan, die vele millioenen Guldens heeft gekost. Later is gebleken, dat die rijsthonger moest worden toegeschreven aan het tekort aan eiwitten, daar de rijst hoogwaardige eiwitten bevat. Aan den import van sojaboonen, die door de bevolking in groote hoeveelheden worden geconsumeerd, had men geen aandacht geschonken. Thans is Java autark op het gebied van sojaboonen. Terwijl in 1929 de productie van sojaboonen op Java en Madoera 106.000 ton bedroeg en de import 98.200 ton, is de import tot 895 ton gedaald in 1937. Sedert 1936 is er een kleine export van sojaboonen uit Java en Madoera en steeg de beschikbare hoeveelheid sojaboonen per hoofd en per jaar van 4.14 kg op 5.08 kg.

Tijdens de economische crisis viel de bevolking noodgedwongen wederom voor een niet onbelangrijk deel op de knolgewassen terug, maar de geweldige rijsthonger van de jaren 1919/'20 bleef uit, daar er voldoende sojaboonen waren. En in de Goenoeng Kidoel, waar door slechte éénzijdige voeding, mede als een gevolg van oogstmislukking hongerodeem ontstond, werd de ziekte bestreden door de soja-aanplant uit te breiden. Ook voor de voedselvoorziening van Indië in vreedstijd is de sojaboon belangrijk.

Nederlandsch-Indië als exporteur van oliehoudende zaden.

Nederland voerde in de jaren 1937/'38 gemiddeld 105.000 ton sojaboonen, 50.000 ton copra, 36.000 ton palmpitten, 177.500 ton arachides en 52.500 ton palmolie in. In 1937 bedroeg de export van Nederlandsch-Indië van copra 62.626 ton, van cocosolie 3.390 ton, van palmolie 196.895 ton, van palmpitten 41.471 ton en van arachides 25.375 ton. Indië kan dus, zooals de zaken thans staan, gemakkelijk in onze behoeften aan palmolie, palmpitten en copra voorzien, echter niet in de behoefte aan arachides en sojaboonen. De aanvoer is echter thans een probleem van scheepsruimte.

Wij bevinden ons thans nog pas in het eerste stadium van de economische oorlogvoering. Nederlandsch-Indië is een belangrijk producent van plant-aardige vetten, die weliswaar geen strategische grondstoffen van de eerste orde zijn, met uitzondering van de ricinuszaden, maar toch van groote beteekenis.

In den vorigen oorlog ontstond op den langen duur vraag naar de plantenvetten van den tropengordel, voornamelijk door het terugloopen van de boter-, spek-, rundvet- en traanproductie, het sterkere verbruik van glycerine voor nitroglycerine enz.

Maar sedert 1918 hebben groote veranderingen plaats gevonden in de behoefte aan vetten en oliën in oorlogstijd. Zoo wordt thans een aan nitroglycerine gelijkwaardige springstof vervaardigd uit glycol, dat uit petroleumgassen gewonnen wordt door de „Union Carbide” fabriek in Charleston (West-Virginia). Daar staat weer tegenover, dat Dupont in Amerika voor de vervaardiging van autolok uit alkydhars veel glycerine noodig heeft en het is nog niet mogelijk om den invloed van tal van factoren op het verbruik in oorlogstijd der oorlogvoerenden van de speciale harde en zachte vetten, snel en langzaam drogende oliën enz. nauw-

keurig te schatten. Maar stellig is het niet uitgesloten, dat enkele van de in Indië geproduceerde oliezaden van belang zullen zijn voor ons economisch verweer.

Het is echter om begrijpelijke redenen niet gewenscht, hierop op deze plaats dieper in te gaan. *Want men vergisse zich niet. Naarmate de economische oorlogvoering en de blokkade- en contrabandepolitiek der oorlogvoerenden scherper vormen gaan aannemen, zullen neutralen daartegen slechts iets kunnen bereiken, door tegenover dien economischen druk, zelf economischen tegendruk uit te oefenen. En weerloos is het Nederlandsche Imperium in dat opzicht zeker niet!*

Dr. W. K. H. FEUILLETAU DE BRUYN.

BESTRIJDING VAN PRIJSBEDERF IN DEN DETAILHANDEL.

In ons vorig artikel over het prijsbederf in den detailhandel ¹⁾ kwamen wij tot de conclusie, dat de middenstand niet uit eigen kracht alléén dit euvel voldoende kon bestrijden, en de vraag rees dan ook, hoe dit dan wel zou kunnen geschieden.

Het ligt dan voor de hand na te gaan, of wellicht de wetgever de behulpzame hand zou kunnen bieden of misschien reeds geboden heeft. In onze wetgeving echter is geen enkel artikel te vinden, dat zich rechtstreeks met het verschijnsel van prijsbederf bezighoudt en, voor zoover ons bekend, in buitenlandsche wetgevingen ook niet, evenwel met één uitzondering, n.l. die in het Duitse Rijk ²⁾. Daar te lande heeft zich, naast het toelaatbaar geachte „Preisunterbieten”, een ander begrip gevormd, n.l. „Preisschleudern”, d.i. verkoop volgens volkomen oneconomische principes. Dit laatste wordt dan gezien als een misbruik van het recht om te onderbieden.

De Duitse regeling.

Ook in het Duitse Rijk staat men op het standpunt, dat in principe iedere handeldrijvende geheel vrij is om zelf den prijs van zijn goederen en diensten vast te stellen. Of een verkooper wint of verliest is iets, dat hem alleen aangaat. Wanneer een nieuwkomer in eenig bedrijf met verlies wil verkoopen, om op deze wijze klanten tot zich te trekken, dan staat hem dat vrij. Wil iemand bepaalde artikelen vrijwel zonder winst of zelfs met verlies van de hand doen — het voorbeeld van de suiker uit ons vorig artikel is internationaal — om voor andere artikelen een betere verkoopskans te scheppen, dan is dat eveneens geoorloofd. Ook het verkoopen onder den zelfkostenprijs is nog geen criterium van „Preisschleudern”, immers dat kan in de hier aangehaalde gevallen gemakkelijk voorkomen. Wie echter onder den zelfkostenden prijs verkoopt en tegelijkertijd aanzienlijk onder de verkoopprijzen van op dezelfde trap staande concurrentie-ondernemingen, wanneer prijzen als gevolg van overmatige prijsonterschieding geen enkel verband meer houden met de prestatie en wanneer het er om te doen is om, onder algeheele verwaarloozing van eigen verliezen, den concurrent te wurgen, die handelaar maakt volgens de Duitse opvatting misbruik van zijn recht, maakt zich schuldig aan „Preisschleudern” en zijn concurrenten kunnen hem voor den rechter dagen en verlangen, dat hij de toegebrachte schade vergoedt en in de toekomst met de gewraakte handelingen zal ophouden. Een en ander is in hoofdzaak gebaseerd op paragraaf I van het „Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb”, luidende als volgt: „Wer im geschäftlichen Verkehre zu Zwecken des Wettbewerbes Handlungen vornimmt, die gegen die guten Sitten verstossen, kann auf Unter-

lassung und Schadensersatz in Anspruch genommen werden”.

Eenige jaren geleden is men echter nog verder gegaan. De „Wettbewerbsverordnung” van den 21en December 1934 heeft het „Preisschleudern” onder bepaalde voorwaarden zelfs strafbaar gesteld. De eerste paragraaf van deze verordening luidt: „Wer unter unlauterer Ausnutzung seines Kredits oder böswilliger Nichterfüllung seiner Verpflichtungen gegenüber dem Staate, der Gefolgschaft seines Betriebes oder seinen Gläubigern in gemeinschädlicher Weise Güter oder Leistungen zu Preisen anbietet, die seine Selbstkosten nicht decken können und den Anforderungen einer ordnungsmässigen Wirtschaft widersprechen, wird mit Gefängnis und mit Geldstrafe in unbeschränkter Höhe oder mit einer dieser Strafen bestraft; die Strafverfolgung tritt nur ein, wenn der Schuldner seine Zahlungen eingestellt hat, oder wenn über sein Vermögen das Konkursverfahren eröffnet worden ist. Die gesetzlichen Vorschriften über unlauteren Wettbewerb und die Strafbestimmungen der Konkursordnung bleiben unberührt.”

In de toelichting op deze verordening wordt gezegd, dat in tijden, waarin de capaciteit van handel en industrie niet volledig benut kan worden, de onderlinge concurrentie er vaak toe leidt, dat prijzen worden gevraagd, die niet toereikend zijn om straks belastingen en loonen te kunnen betalen en de crediteuren te bevredigen, weshalve aan dergelijke prijsonterschieding een halt moet worden toegevoerd. De verordening, zoo zegt het commentaar, wil niet het prijsonterschieden „an sich” verbieden, zij wil slechts „Preisschleuderei”, waartegen reeds civielrechtelijk kan worden opgetreden krachtens de hierboven ook aangehaalde wet op de deloyale concurrentie, nog eens extra bestraffen.

Belangrijk is hier de eisch, dat dergelijke prijzen de kosten niet moeten kunnen dekken. Hier wordt dus een subjectieve maatstaf aangelegd: vraagt iemand buitengewoon lage prijzen, doch blijkt het, dat hij daarmee uitkomt, dan blijft hij buiten schot. Met de uitdrukking „gemeinschaftlich” wordt niet bedoeld de algemeenheid der concurrerende bedrijven, het is voldoende, wanneer de concurrenten uit de omgeving benadeeld worden.

Voor de strafbaarheid is dus noodig, dat de betrokkene zijn betalingen staakte of dat hij faillieerde.

De beteekenis van dit voorbeeld.

De groote waarde van de Duitse maatregelen op dit stuk schijnt ons gelegen in de economisch juiste onderscheiding tusschen prijsonterschieden en prijsknoeien, met welke laatste uitdrukking wij dan het Duitse „Preisschleudern” zouden willen vertalen.

Het zal uit het bovenstaande wel voldoende duidelijk zijn geworden, dat de Duitse wetgeving niet elk prijsonterschieden wil treffen, doch dat zij voldoende speelruimte laat aan die vormen van prijsconcurrentie, welke niet dat hatelijke karakter hebben van het prijsbederf, waarover wij in ons vorig opstel schreven. Hetgene, dat de Duitse wetgeving wil treffen, is juist het volkomen oneconomische prijsgeknoei, waaronder ook de middenstand hier te lande veelal zoo zwaar lijdt. Het is het aanbieden tegen prijzen, waarvoor een bonafide, behoorlijk calculeerend detaillist of ambachtsman niet leveren kan, en waardoor in tal van steden en dorpen de vertegenwoordigers van verscheidene branches financieel volkomen worden uitgemergeld. Het is het maar voortdurend aanbieden en verkoopen tegen prijzen, die geen enkel verband meer houden met de aangeboden prestaties, waardoor niet alleen de bedrivers zelve, doch al hun collega's in den omtrek zwaar worden getroffen. Het is een notoir feit, dat de gemiddelde belooning van de slagersgezellen hier te lande laag is, en dat er een sterke strooming in dat bedrijf is om de ouder wordende knechts te ontslaan en te vervangen door steeds weer goedkoopere krachten: alles mede een gevolg van het in de slagerij heerschende

¹⁾ Zie: „Prijsbederf in den detailhandel”; E.-S.B. van 6 December 1939, blz. 894.

²⁾ De Amerikaansche wetten inzake prijshandhaving van merkartikelen laten wij, als zijnde van gansch anderen aard, hier buiten beschouwing.

prijbsbederf. En zoolang niet, op welke wijze dan ook, aan dit laatste euvel paal en perk kan worden gesteld, zoolang zal ook de slagersgezel hieronder te lijden hebben. In het schoenherstellersbedrijf is het al net zoo. En tenslotte is bij dit alles de consument de lachende derde: als gevolg van het welig tieren van het prijsbederf krijgt hij vele goederen en diensten ver onder de waarde, hoewel daarvoor geen enkele redelijke grond is aan te voeren.

Het wil ons nu voorkomen, dat in de regeling bij onze oostelijke naburen vele bouwstenen zijn verwerkt, die ook hier te lande zouden kunnen dienen. Een aanvulling van artikel 328bis van ons Wetboek van Strafrecht zoodanig, dat ook hier het prijsgeknoei effectief zou kunnen worden bestreden, zou zeker geen overbodige weelde zijn.

Het valt niet te ontkennen, dat de beteekenis van de boven vermelde Deutsche verordening wordt verzwakt door den eisch, dat de prijsknoeier, om strafbaar te zijn, moet hebben opgehouden te betalen of in staat van faillissement moet zijn verklaard. Natuurlijk heeft deze bepaling een preventief karakter, maar de collega's van den overtreders zijn den grootsten overlast reeds kwijt, wanneer het met den zondaar al zoover is. Bovendien wordt door deze strafbepaling niet diè ondernemer achterhaald, die slechts met de prijzen van enkele artikelen knoeit, doch gemiddeld over zijn geheelen omzet nog winst maakt en dus niet failliet gaat. Maar de middenstand hier te lande zou zeker gebaat zijn met een regeling, waarin de andere criteria van de Deutsche wetgeving op dit punt zouden zijn verwerkt.

Bestaan er hier te lande andere mogelijkheden?

Waar een regeling als die, waarvoor wij hierboven het pleit hebben gevoerd, er nog niet is en de molens van den wetgever langzaam plegen te malen, ligt het voor de hand uit te zien naar andere mogelijkheden.

Men heeft gehoopt, dergelijke mogelijkheden te kunnen vinden in de Wet van den 24sten Mei 1935 tot het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten. Bij deze wet is immers de mogelijkheid geschapen om aan afspraken tusschen ondernemers bindende kracht te verleenen, en het is bij herhaling uitgesproken, dat ook de middenstand van deze wet zou kunnen profiteren. Als eischen voor een zoodanige verbindendverklaring stelt de wet, dat de betrokken overeenkomst overwegende beteekenis moet hebben voor den bedrijfstak, welke de bindendverklaring aanvraagt, terwijl ook het algemeen belang bindendverklaring moet vereischen.

Uitgaande van dezen gedachtengang heeft men nu in het bakkers- en in het slagersbedrijf beproefd een overeenkomst tusschen patroons uit de betrokken branche in een bepaalde stad bindend verklaard te krijgen. In beide gevallen ging het om het bindend verklaren van een minimumprijns.

De bakkers, het is van algemeene bekendheid, zijn in deze poging gelukkiger geweest dan de slagers. De Amsterdamsche ondernemersovereenkomst in het bakkersbedrijf is verbindend verklaard, de door de slagers aangeboden overeenkomst heeft het niet eens kunnen brengen tot de Commissie van Advies uit den Economischen Raad, ex art. 8 van de bovengenoemde wet.

Nu is het waar, dat tusschen beide branches met betrekking tot de prijzen een aanzienlijk verschil bestaat. Brood is een product, met beter te omschrijven kwaliteitsverschillen, waarbij prijzen derhalve ook niet zoo sterk kunnen uiteenloopen als in het slagersbedrijf, waar niet alleen kwalitatief zeer grote verschillen bestaan, maar waarbij het bovendien uiterst moeilijk is verband te leggen tusschen den prijs van de grondstof en dien van de veelheid der daaruit voortkomende producten. De bakkers konden dan ook voor den dag komen met een regeling, waarin een zeker verband was gelegd tusschen den prijs van de voornaamste grondstof en dien van het eindproduct brood; voor de slagers was dit uitgesloten.

Dit punt was evenwel van zeer groot belang. De

Overheid stond en staat nog — en wie zal het haar euvel duiden? — uiterst gereserveerd tegenover pogingen tot verbindendverklaring van minimumprijzen voor eerste levensbehoefden. De redenen hiervoor liggen, vooral in tijden van groote werkloosheid en dalende conjunctuur, voor het grijpen. En nu kon de bakkerij door het leggen van het bovenaangeduide verband tevens aantoonen, dat er een rem was tegen benadeeling der consumenten door al te groote prijsopdrijving — dit woord dan gebruikt in den zin, welke daaraan kon worden gehecht vóór de huidige tijdsomstandigheden. Nochtans heeft het heel wat moeite gekost de Amsterdamsche bakkerij-overeenkomst verbindend verklaard te krijgen.

In het slagersbedrijf voelde men zeer wel, dat ook in de voor deze branche ontworpen regeling een rem aanwezig moest zijn tegen onredelijke benadeeling van den verbruiker. Men meende een goede oplossing te hebben gevonden door een deskundige, doch buiten het bedrijf staande, een volstrekt veto-recht toe te kennen. Als zoodanig had men zich den directeur van het plaatselijke abattoir gedacht.

Het heeft niet mogen baten. Wel erkende de Minister met zooveel woorden, dat het slagersbedrijf met groote moeilijkheden te kampen had, doch hij beschouwde verbindendverklaring van een prijsovereenkomst niet als het meest geëigende middel om die moeilijkheden op te lossen.

De moeilijkheden voor den middenstand bij de toepassing van de bovenbedoelde wet voor het tegengaan van het prijsbederf zijn van tweeërlei aard: de tegenzin van de Overheid in het verbindend verklaren van prijsregelingen in het kleinbedrijf, vooral bij eerste levensbehoefden, en het overwinnen van den weerstand in eigen kring. De tweede moeilijkheid is echter in de laatste jaren voortdurend kleiner geworden: meer en meer heeft zich de overtuiging baan gebroken, dat het zoo niet langer gaat.

Zoolang er in ons land geen regeling bestaat in den geest van die van onze Oosterburen, zullen de betrokkenen moeten blijven streven naar een oplossing via de hierboven genoemde wet van 1935, omdat de middeelen uit eigen kracht en de goede uitwerking van de vestigingwet ter bestrijding van dit euvel nu eenmaal niet toereikend zijn.

Ook van andere zijde wordt dit pleit gevoerd. Voor het als gevolg van de tijdsomstandigheden afgelaste 13e Congres van den Ned. R.K. Middenstandsbond had de bekende middenstandskenner Dr. Van Beurden een prae-advies geschreven³⁾, waaraan mede tengevolge van het niet-doorgaan van het congres niet die aandacht is besteed, welke dit geschrift ongetwijfeld verdient. Dr. Van Beurden wijst er op, dat „in geval van fellen prijzenstrijd” de verbindendverklaring van een minimumprijnsregeling behoort te worden verleend, wanneer op redelijke wijze rekening is gehouden met het consumentenbelang. Deze schrijver wijst er verder op, dat de Overheid er zelve toe heeft medegewerkt om aan een andere groep bedrijfsgenoten, nl. de landbouwers, een minimumprijns — richtprijns — voor bepaalde producten te verzekeren, omdat het sociaal niet gerechtvaardigd kon worden geacht, dat de overige Nederlanders zich extra-goedkoop zouden voeden ten koste van een redelijke belooning van den boer — een argument, dat na de jongste uitlatingen van den Minister van Economische Zaken zeker niet aan beteekenis heeft ingeboet! En even onrechtvaardig lijkt het genoemden auteur nu toe om een toestand te bestendigen, waarbij het Nederlandsche volk sommige artikelen en diensten extra-goedkoop krijgt ten koste van een redelijke belooning van heele groepen middenstanders. Onnoodig te zeggen, dat wij het met dit betoog volkomen eens zijn!

Dr. E. J. TOBI

³⁾ Dr. J. van Beurden: De Ondernemers-overeenkomstenwet en haar bruikbaarheid voor het middenstandsbedrijf; Prae-advies voor het 13e Congres van den Ned. R.K. Middenstandsbond te Arnhem 1939.

DE ONTWIKKELING VAN HET AFBETALINGSSTELSEL IN NEDERLAND.

Uit het feit, dat er kort geleden te Rotterdam twee nieuwe banken werden opgericht, die tot doel hebben de financiering van afbetalingszaken, blijkt, dat dit stelsel zich in ons land verder gestadig ontwikkelt. Zonder twijfel is dit onder meer te danken aan de nieuwe wet over koop en verkoop op afbetaling, die eenige jaren geleden in werking is getreden.

Koopcontracten, waarbij de koopsom in termijnen wordt afbetaald, kende men al lang, maar eerst toen in de jaren der hoogconjunctuur in navolging van het Amerikaansche „instalment selling” ook hier te lande groote met miljoenen Guldens werkende ondernemingen zich uitsluitend met de financiering van dergelijke afbetalingszaken bezig hielden, hebben deze een groote uitbreiding ondergaan. Toen was er hoegenaamd geen artikel, dat niet op afbetaling kon worden gekocht, geen stadswijk, waarop niet een afbetalingsbank haar agenten afstuurde. Termijnaccepten van kleine lieden, die vier, vijf en nog meer endossementen droegen, kwamen tot zelfs in de wisselportefeuilles van de groote banken, totdat de crisis aan deze zaken een plotseling einde maakte. De financieringsinstituten stortten in elkaar en de geleiden verliezen waren niet gering.

Maar de gedachte, die aan het afbetalingsstelsel ten grondslag ligt, is goed, en het was te verwachten, dat dit stelsel, doch dan op meer gezonde grondslagen, de crisis weer te boven zou komen. De gevaren van het afbetalingsstelsel of „huurkoop” zooals thans de hiervoor gebruikelijke naam is, schuilen niet zoo zeer in de groote proporties, die het kan innemen, dan wel in de verleiding voor minder koopkrachtigen zich op al te gemakkelijke manier goederen aan te schaffen, hetgeen hun zonder het afbetalingsstelsel niet mogelijk zou zijn. Zoolang slechts productiemiddelen, zooals machines, op afbetaling verkocht worden, is het risico zeer beperkt, aangezien de termijnen uit de opbrengst der hierdoor geproduceerde goederen betaald kunnen worden. De bijzondere aan het systeem verbonden gevaren beginnen eerst, zoodra ook de verkoop van consumptie-artikelen wordt gefinancierd. Uit het verslag der Regeeringscommissie, die het ontwerp der nieuwe wet uitgewerkt heeft, zij in verband hiermede de volgende zinsnede aangehaald:

„Vanaf het oogenblik, waarop het stelsel ook ten aanzien van verbruiks- en weeldegoederen in toepassing is gebracht, heeft het een vruchtbaren bodem gevonden in de zucht van steeds breeder lagen der bevolking naar genot, dat men, ten minste voor het oogenblik, niet betalen kan. De mogelijkheid om „boven den stand te leven” is door het stelsel ontegenzeggelijk uitgebreid. Afgezien van het morele nadeel daaraan verbonden, schept het een schijn van gegoedheid, waarvan ook derden het slachtoffer kunnen worden. Dat alles is echter geen grond om het afbetalingsstelsel in beginsel tegen te gaan. Het heeft een nieuwe mogelijkheid van credit geschapen, welke op zichzelf niet anders dan toegejuicht kan worden. Machines en andere hulpmiddelen bij de productie kunnen op deze wijze gebracht worden onder het bereik van niet-kapitaalkrachtigen, wie daardoor een kans geboden wordt, welke hun anders zou zijn ontgaan. Ook het koopen op afbetaling met uitsluitend consumptieve strekking is uit den aard niet verwerpelijk. Deze koop kan immers zijn een wijze van belegging van gespaarde en op te sparen gelden, welke voor velen veiliger is dan het bewaren in natura. De vreugde, die daaruit voortvloeit, kan in vele gevallen groter zijn dan die van het kweken van den interest te verwachten is. Weegt men het voor- en nadeel tegen elkander op, dan leidt dit tot de conclusie, dat de afbetalingsovereenkomst niet behoeft te worden verworpen om het misbruik dat daarvan te maken valt.”¹⁾

¹⁾ In een artikel van Dr. Emiel Mallien over het „Bankkrediet aan den Verbruiker in de Vereenigde Staten”, gepubliceerd door het „Vlaamsch Economisch Verbond” komt de schrijver tot het volgende besluit: „Het krediet aan den verbruiker verstrekt aan een overgroote massa van menschen met geringe middelen de diensten van de banken voor leeningen, hetgeen tot dan toe voorbehouden was aan

De regeling onder de wet van 1936.

Terecht heeft de nieuwe wet de mogelijkheid om op afbetaling te koopen niet tot productiegoederen beperkt. Het zou trouwens ook moeilijk zijn, om de grens tusschen productie- en consumptiegoederen scherp vast te stellen. Bekend is het voorbeeld van den landdokter, die een auto koopt. Bij hem is het onderwerp van het betreffende financieringscontract te zelfder tijd productie- en consumptiegoed. Dat ook de huurkoop van weelde-artikelen geenszins te verwerpen valt, blijkt uit den stijgenden omzet van radio-artikelen, die op deze basis verkocht worden. In een der laatste jaarverslagen van Philips wordt de toeneming van den post „Debiteuren” in de concern-balans ten deele toegeschreven aan een verdere uitbreiding van het huurkoopstelsel. Dat de ervaring, die deze onderneming hiermede opgedaan heeft, gunstig is, kan worden afgeleid uit het feit, dat de risico-premie, bij overneming van het geheele huurkoopcontract van den radiohandelaar in rekening gebracht, verleden jaar van $\frac{1}{2}$ pCt. tot $\frac{1}{6}$ pCt. per maand werd verlaagd, hetgeen beteekent, dat een handelaar zijn geheele risico, voortvloeiende uit een huurverkoop op 18 maanden voor 3 pCt. aan Philips kan overdragen.

Terwijl de financieele details van het huurkoopcontract tusschen de twee, resp. indien de financiering door bemiddeling van een bank geschiedt, drie partijen onderling kunnen worden geregeld, zijn de bepalingen, die den credietnemer-kooper willen beschermen tegen al te drukkende voorwaarden van verkooper of bank en deze tegen de schade, die zij door een kwaadwilligen koper zou kunnen lijden, dwingend recht. Het op huurkoopvoorwaarden verkochte artikel gaat pas in eigendom van den koper over na betaling van den laatsten termijn. Vroeger, vóór de wet van 1936, kon de verkooper reeds na non-betaling van één termijn zijn eigendom terug laten halen, waar hij het ook vond, thans moet hij zich tot den kantonrechter wenden met het verzoek om beslag te leggen, terwijl van termijnverlies eerst na gemiddeld twee maanden gesproken kan worden. Ook kan de rechter thans de door den verkooper gevraagde schadevergoeding, boeten enz. verlagen. In de wet is echter geen waardegrens betreffende de op huurkoopvoorwaarden te verkoopen artikelen vastgesteld, zooals dit in Scandinavië wel het geval is. Ook wilde men hier niet tot de invoering van het in Duitschland gebruikelijke „Abzahlungsregister” overgaan, omdat hierdoor de gang van zaken te zeer bemoeilijkt zou worden. In het algemeen is men met de nieuwe wet, die thans drie jaar in werking is, tevreden, zij heeft de omzetten bevorderd en de zekerheid voor beide partijen verhoogd zonder door al te gestrenge bepalingen aan verkooper en financieringsinstituut last te bezorgen. Overheidstoezicht door een bijzonder orgaan, zooals dit door sommigen verlangd werd, wordt niet uitgeoefend. Het is niet gebleken, dat hieraan behoefte zou bestaan.

Voor de afwikkeling der afbetalingszaken heeft zich in den loop der laatste jaren een procédé ontwikkeld, dat, afgezien van enkele uitzonderingen, in ons land algemeen gebruikelijk is. Komt bijv. bij een autohandelaar een klant, die een bepaald merk op afbetaling wil koopen, dan deelt de handelaar zulks mede aan zijn bank, dat is het financieringsinstituut, waarmede hij geregeld dergelijke zaken doet. Er

handelaars, nijveraars en personen met een betrekkelijk groot vermogen; voor de kredietinstellingen zelf is deze vorm van krediet zeer belangrijk als nieuwe uitweg voor hun overvloedige geldmiddelen met een interessant rendement, daar waar de kredietverstrekking met voorzichtigheid wordt geleid en de behandeling wetenschappelijk is georganiseerd; tenslotte voor de economische organisatie in het algemeen kan het krediet aan den verbruiker, niet-tegenstaande de gevaren waartoe een overdreven kredietverstrekking zou kunnen aanleiding geven, grootdeels bijdragen tot een ordelijke organisatie van den verbruiks-factor.”

wordt een aanvraagformulier ingevuld, waarin alle noodige gegevens omtrent den koper en den wagen worden verstrekt. Gaat de bank met het voorstel accoord, dan schrijft zij voor, hoeveel (meestal een vierde gedeelte van de koopsom) de koper contant moet betalen, terwijl hij voor het restant maandelijks vervallende accepten moet teekenen. De looptijd is meestal twaalf of achttien maanden, maar kan ook hoogstens vierentwintig maanden bedragen. De accepten worden meestal niet meer, zooals dit vroeger het geval was, door den handelaar (soms zelf door den importeur) voor aval geteekend. Wel moet de handelaar der huurkoopovereenkomst mede-onderteeekenen, waarmee hij verklaart „dat de wagen zijn uitsluitend en geheel onbezwaard eigendom is en dat hij tegenover den koper op zich neemt al die verplichtingen, welke op hem zouden rusten, indien deze den wagen van hem contant zou hebben gekocht; tegenover de bank verklaart hij ervoor in te staan, dat de handteekeningen op de accepten, die zijn van den koper en dat hij den wagen aan de bank heeft verkocht door aflevering ingevolge haar opdracht aan den koper.” Men ziet hieruit, dat de handelaar, ook al heeft hij geen wisselverplichting op zich genomen, een zekere aansprakelijkheid tegenover de bank heeft. Hij fungeert als een soort vertrouwenspersoon voor deze, en zij accepteert slechts de voorstellen, die zij van bona fide handelaren ontvangt. Het is vroeger weleens voorgekomen, dat aan de bank als koopsom de catalogusprijs van een wagen werd opgegeven met de mededeeling, dat de koper een voorschot van 75 pCt. wenscht te ontvangen. Inmiddels was deze met zijn handelaar overeengekomen, dat hij de gebruikelijke korting op den catalogusprijs verkrijgt, zoodat hij in werkelijkheid niets contant behoefde te betalen en het geheele risico van de transactie op de bank drukte. Het verlangen van een voorschot geschiedt nl. niet slechts ter vergemakkelijking van de financiering, maar ook om op den koper een pressie uit te oefenen zijn verplichtingen stipt na te komen.

Werking der financieringsinstituten.

De financieringsinstituten, die met betrekkelijk klein kapitaal werken, hebben de medewerking der groote banken nodig. Het is kenteekend voor het vertrouwen, dat zij genieten, dat deze alsmede de eerste bankiershuizen bereid waren hun vaste credieten toe te zeggen. Ter meerdere zekerheid van deze credieten ontvangen de banken de afbetalingswissels als onderpand, waarop zij een voorschot van 60 à 75 pCt. geven. De verhouding tusschen eigen en vreemd geld moet vanzelfsprekend bij instellingen, die afbetalingszaken financieren, anders zijn dan bij gewone banken. Trots alle voorzichtigheid en verlangde zekerheden heeft een afbetalingstransactie meer risico voor den credietgever dan een gewoon zakencrediet. Derhalve zal de derde geldgever erop letten, dat zijn crediet niet veel hoger is dan het kapitaal van het financieringsinstituut.

Gezien het hooger risico en de hogere kosten, die de financieringsinstituten voor de hun verleende credieten moeten betalen, is het begrijpelijk, dat zij een soort risicopremie aan hun klanten berekenen, die soms als zoodanig wordt berekend, soms in de debetrente ingesloten is. In het laatste geval zal deze bij een huurkoop van twaalf maanden circa 7 pCt. over de koopsom bedragen, wat uitkomt op 13½ pCt. p. jaar. Hiervan afgezien trekken de financieringsinstituten profijt uit het afsluiten der contractueel voorgeschreven verzekering van de verkochte goederen, welke verzekering zij bemiddelen en waarvoor zij de afsluitprovisie incasseeren.

Er bevindt zich thans in Nederland rond een dozijn instellingen, die zich uitsluitend met de financiering van afbetalingszaken bezig houden, waarvan de grootste met een eigen kapitaal van een miljoen Gulden werkt. Behalve in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, vinden wij zulke instellingen ook in de provincie, zoo in Utrecht, Groningen en Heerlen. In de

hoofdstad bestaat een Vereeniging van Directeuren der Financierings Maatschappijen, waarbij echter niet alle instellingen aangesloten zijn. Het doel der genoemde vereeniging is het opstellen van gelijklopende voorwaarden en het bijhouden van de z.g. „zwarte lijst”, waarop de namen van nalatige debiteuren worden genoteerd. Hierdoor moet worden vermeden, dat aspirant-kopers, die door de eene maatschappij werden afgewezen, bij een andere pogen het gewenschte crediet te verkrijgen. Waar zulk een crediet vooral op de boniteit van den koper gebaseerd is — het onderpand verliest immers dadelijk na in gebruik te zijn genomen een groot gedeelte van zijn oorspronkelijke waarde — moet deze onderlinge samenwerking der financieringsmaatschappijen als een belangrijke voorwaarde voor een goeden gang van zaken worden beschouwd.

De omzet in financieringszaken kan voor een normaal jaar op zes millioen Gulden worden geschat. Hierin zijn niet begrepen de transacties, die door groote industriële ondernemingen rechtstreeks of door bemiddeling van haar eigen verkooporganisaties worden afgesloten. In de laatste jaren werd het steeds meer gebruikelijk, dat groote fabrieken of importeurs van radio-artikelen, stofzuigers, koelkasten, waschmachines enz. hun huurkoopcontracten met eigen middelen financieren. Zij volgen hierbij het voorbeeld van het General Motors Concern, dat voor dit doeleinde een eigen maatschappij de General Motor Acceptance Company heeft opgericht, waarvan het Europeesche hoofdkantoor te Antwerpen is.

Wij zijn hier nog wel ver van de Amerikaanse omzetten. Volgens een statistiek van het Amerikaanse departement van handel, maken de afbetalingscontracten in de Vereenigde Staten ongeveer 14 pCt. uit van de totale handelsomzetten in dat land. Indien in Nederland het afbetalingsstelsel op een dergelijke wijze toepassing vond, dan zou zulks beteekenen, dat het totaal der afbetalingscontracten hier te lande per jaar niet ver van het milliard zou afblijven! Het besluit van den Amerikaanschen Federal Reserve Board om ook afbetalingpapier toe te laten tot het herdisconto van de Federal Reserve Banken heeft aan het stelsel een nieuwen impuls gegeven. Wij kunnen dit uit de laatste jaarcijfers van twee der grootste Amerikaanse ondernemingen op dit gebied zien: bij de Commercial Investment Trust Corporation (de Fordorganisatie) steeg de omzet in het afgelopen jaar van 359 tot 478 millioen Dollar, en bij de Commercial Credit Company (de financieringsmaatschappij van Chrysler) van 269 tot 342 millioen Dollar. In de Vereenigde Staten, waar behalve de „Finance Companies” en de „Morris Plan Banken” ook de groote Deposito Banken (alleen bij de National City Bank bedroeg het totaal der „personal loans” op instalment basis 70 millioen Dollar in 1938) haar bemiddeling verleen en bij het afsluiten van afbetalingstransacties heeft dit stelsel niettegenstaande den terugslag, dien het tijdens de crisis geleden heeft, een omvang bereikt, die met een totaal bedrag van 4½ milliard in 1936 niet veel kleiner is dan vóór de crisis.

In Nederland zijn de perspectieven voor de verdere ontwikkeling van het afbetalingsstelsel vrij gunstig. Waar meer dan de helft van alle afbetalingszaken den verkoop van automobielen betreft, is het zeer belangrijk, dat het autoverkeer door de verbetering der rijkswegen, door de nieuwe bruggen, door de afschaffing der toll en enz. zeer bevorderd wordt. Natuurlijk zal deze opwaartsgaande beweging door den oorlog tijdelijk geremd worden — uit Amerika komen minder wagens, Duitschland echter, waarvan de meeste vrachtwagens worden geïmporteerd, levert tot nu toe op de vastgestelde tijden — maar men kan met zekerheid verwachten, dat het automobielverkeer na het einde van den oorlog geweldig toe zal nemen, waaruit de financieringsmaatschappijen zonder twijfel haar voordeelen zullen trekken.

Dr. O. RONART.

DE KATOENEXPORT DER VEREENIGDE STATEN.

Nog steeds zijn de Vereenigde Staten de belangrijkste producenten ter wereld van ruwe katoen. De overheerschende positie, die zij van ouds bezaten, is echter wel zeer sterk verminderd. Voornamelijk na den oorlog 1914—'18 nam de productie der overige landen toe, terwijl nieuwe concurrenten opdaagden. De hierna volgende getallen geven een duidelijk inzicht in de productieverhuivingen. Dat deze cijfers met een tusschenpoos van 4 jaren genomen zijn, doet aan de tendens niets af.

Productie van ruwe katoen ¹⁾ (in duizenden balen).

Seizoenjaren	Ver. Staten	Overige landen	Totaal
1915—16	11.192	7.218	18.410
1920—21	13.440	6.225	19.665
1925—26	16.104	10.555	26.659
1930—31	13.932	11.548	25.480
1935—36	10.638	16.370	27.008
1938—39	11.944	16.400	28.344
1939—40 raming	11.792	—	—

Produceerden de Vereenigde Staten in 1915 nog omstreeks 60 pCt. der wereldproductie, in 1938 is dat percentage reeds geslonken tot omstreeks 42 pCt.

Nog duidelijker spreekt deze achteruitgang in positie bij een vergelijking der verbruikcijfers van alle spinnerijen ter wereld, met uitzondering van die der Vereenigde Staten.

(in duizenden balen)

Seizoenjaren ¹⁾	Amer. katoen	Overige katoen	Totaal
1915—16	6.958	8.622	15.580
1920—21	5.591	6.421	12.012
1925—26	7.834	9.640	17.474
1930—31	5.972	11.167	17.139
1935—36	6.282	14.994	21.276
1937—38	5.254	16.503	21.757

Uit het bovenstaande blijkt wel heel duidelijk, dat het buitenlandse verbruik van Noord-Amerikaansche katoen geen gelijken tred houdt met het toenemende verbruik aan andere katoen. Dekte de wereld, behalve de Vereenigde Staten, in 1915 zich nog voor 45 pCt. harer behoefte in laatstgenoemd land, in 1937 is dit percentage reeds geslonken tot omstreeks 25 pCt. De binnenlandsche consumptie breidde zich bij lange na niet in hetzelfde tempo uit als die der andere landen. De volgende getallen toonen de verbruikcijfers aan der Vereenigde Staten zelf, die der overige landen van Noord-Amerikaansche katoen en den beschikbaren voorraad. Tot vóór 1925 was de grootte van den voorraad aan het einde van het seizoenjaar steeds omstreeks de drie millioen balen.

Noord-Amerikaansche katoen ¹⁾. Verbruik, export en voorraad (in duizenden balen).

Seizoenjaren	Verbruik	Export	Voorraad op 31 Juli
1925—26	6.176	7.834	5.501
1926—27	6.880	8.868	7.845
1927—28	6.535	9.041	5.206
1928—29	6.778	8.448	4.517
1929—30	5.803	7.218	6.187
1930—31	5.084	5.972	8.976
1931—32	4.744	7.784	13.263
1932—33	6.004	8.381	11.809
1933—34	5.553	8.227	10.701
1934—35	5.241	5.965	9.041
1935—36	6.220	6.282	6.998
1936—37	7.768	5.325	6.235
1937—38	5.616	5.254	13.712
1938—39	—	—	14.030

Toenemende binnenlandsche voorraden, afnemende exporten en wegblijvende vermeerdering van den binnenlandschen afzet ondanks alle maatregelen.

Oorzaken van den achteruitgang.

De achteruitgang der positie van producent was tot het uitbreken der crisis in 1929 nog niet zoo zorgwekkend. In bovenstaande statistiek zien wij welis-

¹⁾ U.S. Dept. of Agriculture. N.Y. Cotton Exchange Service. Basis data.

waar beduidende schommelingen in het voorraadcijfer aan het eind van ieder seizoen, doch in 1929 is dit tot 4½ millioen gedaald, een getal, dat vrij normaal genoemd kan worden. Zooals reeds uit vorenstaande cijfers bleek, is de katoenproductie der overige landen in de afgelopen 25 jaar meer dan verdubbeld. Naast de voornaamste concurrenten, Egypte en Britsch-Indië, ontstond een groote ontwikkeling der katoencultuur in Rusland, Brazilië, China en Peru. De productie van Rusland wordt voor het overgrote deel in het land zelf verbruikt en concurreert derhalve niet met de Noord-Amerikaansche katoen. Geheel anders is dit echter met de katoen van Brazilië en, in mindere mate, ook met Peru het geval. Deze soorten bezitten bovendien de eigenschappen in hooge mate de Noord-Amerikaansche katoen te kunnen vervangen.

Maurice Cooper (Cotton Trade Journal Intern. Edition 1938) schat het aantal balen „commercial cotton” der andere landen in de drie jaren, eindigende in het seizoen 1936—37, op gemiddeld 4 millioen balen per jaar of wel 44 pCt. meer dan de gemiddelde jaarproductie over de periode 1928 tot 1933. De prijzen, welke in de overige landen voor de katoen betaald moeten worden, zijn geheel en al afhankelijk van die, welke in de Vereenigde Staten gelden. En het lijkt dan ook geen twijfel, dat de productiebeperkings-schema's der Vereenigde Staten niet alleen tot gevolg hadden, dat de prijzen in Amerika zelf, doch ook die van de overige katoen produceerende landen stegen. Welke laatsten, als gevolg hiervan, overgingen tot een zeer sterke productie-uitbreiding (Brazilië).

De toenemende overheidsbemoeyenis met de katoencultuur treft men niet alleen in de Vereenigde Staten aan, doch ook in alle andere productielanden. Vele regeeringen zien groote mogelijkheden in den katoenverbouw en moedigen dezen dan ook aan. Ook aan een toeneming der opbrengsten per oppervlakte-eenheid, wordt in deze landen aandacht geschonken. Egypte veroverd afzetgebieden in Europa en in het Verre Oosten, terwijl Britsch-Indië zijn exporten naar het Vereenigd Koninkrijk ziet toenemen. Brazilië, met een steeds toenemend eigen verbruik, zoekt afzetgebieden voor de overschotten en slaagt hierin d.m.v. ruilvereenkomsten zeer goed (Duitschland). In welke mate de kunstzijdeproductie remmend op het katoenverbruik werkt, valt nog moeilijk te bepalen. Cooper geeft een aantal factoren aan, welke de hoofdoorzaken zijn van de achteruitgaande exportpositie van de Vereenigde Staten. Deze zijn:

1o. Een vermindering van den aanplant van katoen in de Vereenigde Staten en een mindere geneigdheid katoen aan den handel te verkoopen, wat weer te wijten is aan de overheidsbemoeyenis t.a.v. het te beplanten areaal resp. de mogelijkheid katoen bij de Regeering tegen hoogere dan de geldende marktprijzen, te beleenen.

2o. De vermeerderde katoenverbouw in de andere landen, welk voor deze landen zeer voordelig was. De oorzaak hiervan is te vinden in de maatregelen getroffen door de Vereenigde Staten, de zeer groote devaluatie der muntenheden der betrokken landen en de overheidsbemoeyenis t.a.v. productie en afzet.

3o. Een verminderde buitenlandsche vraag tengevolge van een verschuiving der „spindle” capaciteit van eenige landen ten gunste van het Verre Oosten en de heffing van beschermende en preferentieele tarieven in vele landen.

Maatregelen, getroffen door de Vereenigde Staten.

De maatregelen, tot voor kort hier getroffen, hadden tot doel de katoenboeren te steunen. Eerst kort geleden is men zich op de bemoeyenis met den export zelf gaan toeleggen. De lage prijzen, immers, hadden, naast de vrij geringe buitenlandsche concurrentie, in de eerste crisisjaren geleid tot een zelfs toenemenden export! De toenemende buitenlandsche concurrentie, voornamelijk na 1935 en de groote overschotten uit het oogstjaar 1937 dwongen toen pas tot maatregel-

len, die de groote overschotten moesten doen verminderen.

In het seizoen 1929-'30 werd door de Amerikaanse Regeering voor het eerst ingegrepen. De bekende Federal Farm Board wilde door middel van beleeningen op katoen den prijs van dit artikel steunen. Tot 1932-'33 werd deze politiek gevolgd. Het resultaat was een netto-verlies van \$ 140.000.000, terwijl de katoenprijs aldoor was gedaald. De gemiddelde prijs van Middling „spot cotton” te New-York bedroeg in 1929 19.73 \$ cts. per lb. tegen 7.37 \$ cts. in 1933. De Farm Board gaf als reden van het mislukken van zijn politiek op, dat het onmogelijk was den prijs te steunen, zoolang hij ook niet de productie kon beheerschen. Sedert past de Amer. Regeering naast de beleeningspolitiek ook de productieregeling toe. Door de devaluatie van den Dollar, de inkrimping van het katoenareaal en de betere conjunctuur stegen de prijzen en bleven tot het seizoen 1937-'38 tusschen de 11 en 12 \$ cts. liggen, om daarna weer scherp te dalen.

Afnemende export, toenemende concurrentie op de buitenlandsche katoenafzetgebieden, lage katoenprijzen en steeds toenemende voorraden! Daarbij kwam nog, dat het grootste deel dezer voorraden door middel van haar beleeningspolitiek door de Regeering uit de markt was genomen. De onzekerheid, wat er met deze voorraden uiteindelijk geschieden moest, hing als een schaduw boven de markt!

Toen werd op 27 Juli 1939 een maatregel getroffen, welke beoogde, een „fair share” van den internationalen katoenhandel te heroveren. De katoensubsidie. Een bedrag van \$ 36.000.000 werd hiervoor beschikbaar gesteld, waarvan, naar men kan aannemen, \$ 30.000.000 voor den export van ruwe katoen alleen besteed zal worden²⁾. De subsidie werd aanvankelijk op 1½ \$ cts. per lb. gesteld.

Sinds 1 Augustus van dit jaar beweegt de uitvoer zich tot dusver op een ongeveer 50 pCt. hooger peil dan gedurende den overeenkomstigen tijd verleden jaar. Door de ruilovereenkomsten, welke de Amerikaanse Regeering met andere landen sloot (Engeland) en andere directe buitenlandsche Regeeringsaankopen, hoopt de Amerikaanse Regeering voor ongeveer 1 miljoen balen, uit haar voorraad van bijkans 11 miljoen, afzet gevonden te hebben. Sedert is ook de afzet in het eigen land veel grooter dan verleden jaar.

Op 5 December jl. werd de subsidie tot de helft verlaagd, om vervolgens op 7 December en 11 December verder verlaagd te worden tot resp. 0.40 en 0.20 \$ cts. per lb. De prijzen in het buitenland reageerden met een flinke verhooging. Doch ook de prijzen in de Vereenigde Staten konden zich voortdurend verbeteren. Gedeeltelijk sproot dit voort uit den grooten lust van het buitenland nog „koopjes te halen”, doch grootendeels werd dit veroorzaakt door de sterk verbeterde vooruitzichten voor de Noord-Amerikaansche katoen zelf.

Minister Wallace raamt, dat sedert 27 Juli jl. 5.700.000 balen katoen voor export met subsidie verkocht zijn. Hiernaast blijkt het binnenlandsche verbruik zich zeer gunstig te ontwikkelen. Thans wordt reeds geschat, dat uit de beleening 1938 omstreeks 2 miljoen balen afgelost moeten worden om aan de vraag te kunnen voldoen. Dat de katoenexport-subsidie binnenkort wel zal worden afgeschaft, ligt, nu de vraag naar Noord-Amerikaansche katoen dermate is toegenomen, wel voor de hand. Hoe ook, de voorraden aan het eind van dit seizoen zullen een scherp teruggang toonen, tengevolge van den toenemenden export, het toegenomen binnenlandsche verbruik, de getroffen ruilovereenkomsten en den te verwachten lageren oogst (t.o.v. dien van het seizoen 1938-'39).

G. A. PARIS.

²⁾ Het overige deel zal besteed moeten worden aan den export van katoenen fabrikaten en administratiekosten.

AANTEKENINGEN.

Prijscontrôle in Groot-Brittannië.

Een van de verschijnselen uit den vorigen oorlog, die krachtig in de herinnering zijn blijven voortleven, is de sterke verhooging van de kosten van het levensonderhoud. Een dergelijke stijging te voorkomen, was dan ook een van de eerste beloften, die de Britsche Regeering bij het uitbreken van den huidige oorlog heeft gedaan; de Prices of Goods Bill is de vervulling van die belofte. (Op het oogenblik, dat The Economist van 21 October, waaraan deze beschouwing ontleend werd, ter perse ging, duurden de debatten over deze Bill in het Lagerhuis nog voort. Op 10 November was het resultaat ervan nog niet bekend). Het doel van het wetsontwerp is, te voorkomen, dat de prijzen meer stijgen, dan overeenkomt met de stijging der kosten, rechtstreeks tengevolge van den oorlog.

De toegestane prijs wordt gedefinieerd als te bestaan uit twee elementen. Ten eerste de prijs gedurende den gewonen gang van zaken op 1 Augustus 1939; eventueel kan een andere datum als basis genomen worden, wanneer 1 Augustus ongeschikt of onbillijk is. Ten tweede een verhooging van dien prijs voor stijgingen van productie- en verkoopkosten vanaf dien datum. Den Board of Trade, waaraan de uitvoering van de wet zal worden opgedragen, zal vergaande bevoegdheden dienaangaande verleend worden. Worden de prijzen teveel omhoog gedreven en ontvangt de Central Regulation Committee daarvan een mededeeling, dan kan deze aan den Board of Trade verzoeken om een vervolging in te stellen. Op de prijzen van exportartikelen heeft een en ander geen betrekking.

Over prijsregelingen is veel ervaringsmateriaal te vinden in de Vereenigde Staten en wel in de beschouwingen over de Fair Trade Legislation. Er is daarbij echter een groot verschil op te merken met den huidige toestand in Engeland, nl. dat in de Vereenigde Staten het doel der wetgeving was, in vredetijd een sterke prijsdaling te voorkomen. In Engeland is het doel der wetgeving evenwel een prijsverhoging te voorkomen in den tegenwoordigen oorlogstoestand.

Grether, in zijn boek: Price Control under Fair Trade Legislation, geeft een uitgebreid overzicht van de maatregelen ter beheersching van de kleinhandelsprijzen in de Vereenigde Staten. Vier gezichtspunten daaruit zijn van groot belang voor de Britsche toestanden, namelijk:

1o. Alleen goederen met bepaalde, karakteristieke eigenschappen kunnen gemakkelijk onder een prijsregeling worden gebracht, bijv. merkartikelen, of die, welke gedistribueerd worden door een georganiseerd verkooplichaam en waarvoor een constante vraag bestaat, zooals pharmaceutische artikelen. Een groot gedeelte van de goederen, welker prijzen vermoedelijk gecontroleerd zullen worden, als de Board of Trade orders gaat uitgeven onder de Prices of Goods Bill, zal echter buiten de klasse vallen, die het meest vatbaar is voor zoo'n contrôle, in het bijzonder de voedingsmiddelen.

2o. Prijsvaststellingen zijn uiterst moeilijk door te voeren in tijden van snelle economische veranderingen. Pogingen hiertoe worden thans dan ook wel onder de slechtst mogelijke omstandigheden gedaan, namelijk in een economische opleving tengevolge van den oorlog.

3o. Hoe goed de wetgeving ook is, het is vrijwel ondoenlijk om rekening te houden met alle listen, die de handel en het publiek toepassen om de regelingen te ontduiken. Het is nu minder dan ooit een tijd, dat men zich de luxe van lang en kostbaar experimenteren en „lapwerk” kan permitteeren.

4o. Geen prijscontrôlemaatregelen kunnen effectief zijn in een economie, waarin fundamenteele factoren als de geldhoeveelheid, het interestpeil, de belastingen

gen en de verdeeling van de beschikbare goederen-hoeveelheid zijn geregeld volgens uiteenlopende beginselen, of zelfs geheel aan zichzelf zijn overgelaten. Door alleen de kleinhandelsprijzen te controleren kan de aandacht afgeleid worden van de meer fundamentele en belangrijke factoren, die tot een economische ontwrichting leiden. Bovendien is het aantal kleinhandelaren zoo groot, dat zij door een onderlinge stilzwijgende overeenkomst een aanzienlijken druk in de richting van een veronachtzaming van de prijsvaststellingswet kunnen uitoefenen.

Het bovenstaande werd door The Economist niet bedoeld als een aanval op den maatregel van de Regeering, want die is zoo goed als een beperkte maatregel maar zijn kan, maar er is geen reden om aan te nemen, dat de Bill alléén het gestelde doel zal kunnen verwezenlijken. Deze zal pas effect hebben als integreerend onderdeel van een geheele oorlogseconomie. De wortels van het kwaad, dat zij tracht te bestrijden, liggen dieper, nl. in de financiering van de toegenomen Overheidsvraag met geldmiddelen volgens inflatorische methoden verkregen en in een fysiek goederentekort. Het belastingstelsel moet dan ook zoo zijn, dat de bevolking geheel of gedeeltelijk verhinderd wordt, de kleinhandelsprijzen op te drijven. Dat kan dan gepaard gaan met de overreding van de bevolking om leeningen aan den Staat te verstrekken. Tenslotte zal een rantsoeneringssysteem ingevoerd moeten worden, op voldoende groote schaal, om de normale handelstransacties buiten werking te stellen, teneinde het maken van oorlogswinst tegen te gaan.

De Prices of Goods Bill zal dus alleen slagen en economisch gezond zijn, wanneer zij een onderdeel van de geheele economische politiek uitmaakt. Indien echter, door welke oorzaak dan ook, de oorlog met inflatorische middelen gefinancierd zou worden, dan zullen noch de Bill, noch andere, scherpere maatregelen erin kunnen slagen, een prijsstijging te voorkomen. Onder zulke omstandigheden zal het zelfs ongewenscht zijn, de prijzen laag te houden, want als de Regeering zich de door haar noodig geachte voorraden niet verschafft met middelen, verkregen uit de belastingen of uit het leenen van vrijwillige besparingen, dan is een prijsstijging de eenige manier, waardoor de consumptie verminderd kan worden in de mate als noodig is, om arbeid, grondstoffen en kapitaaluitrusting vrij te maken voor oorlogsdoeleinden.

De huidige Prices of Goods Bill zal alleen succes hebben, wanneer zij niet noodig is, concludeert The Economist.

Eenige opmerkingen over de recente ontwikkeling van de filmindustrie.

Op grond van gegevens, die wij aantreffen in eenige economische periodieken¹⁾, kunnen wij ons een beeld vormen van den toestand in de Engelsche, Duitsche en Amerikaansche filmindustrie. Reeds voor den oorlog blijkt de situatie nergens zeer gunstig te zijn geweest; de aard der moeilijkheden brengt mede, dat wij onder de huidige omstandigheden geen verbetering kunnen verwachten.

Engeland.

Hier heeft de filmindustrie, ondanks beschermende maatregelen van de regeering, nog geen grooten bloei gekend. De Quota-Act van 1927 vormde het eerste overheidsingrijpen; zij had ten doel de Engelsche productie te stimuleeren: de filmverhuurders en bioscoopeigenaren moesten op het totaal aantal verhuurde, resp. gedraaide, films een zeker percentage Engelsche werken brengen, dat van oorspronkelijk 7 tot 20 pCt. over 1937/38 opliep. Hierbij werd een systeem van invoerlicenties toegepast: wie bijv. 8 films wilde

importeren, moest het bewijs overleggen, dat hij daarnaast 2 Engelsche werken zou exploiteeren.

Op deze wijze heeft men wel een stijging van het aantal per jaar geproduceerde Engelsche films bereikt (van 91 in 1927 tot 228 in 1937), maar daaronder namen de z.g. „Quota-Quickies”, korte onbelangrijke films, die men slechts vervaardigde om invoerlicenties voor lange speelfilms te verkrijgen, een groote plaats in.

De Quota-Act liep 31 Maart 1938 af, en werd gevolgd door een nieuwe filmwet, die de binnenlandsche productie zoowel als den internationalen ruil moest bevorderen. Met het doel de „Quota-Quickies” te weren, en de kwaliteit te verbeteren, werden twee maatregelen genomen.

In de eerste plaats werd het percentage Engelsche films in het verhuuraanbod iets hooger gesteld dan in het aantal gedraaide films; deze differentiatie moest den bioscoopeigenaar in staat stellen een zekere selectie op het Engelsche aanbod toe te passen.

In de tweede plaats werd een minimum arbeidskostengrens van £ 7500 per film vastgesteld; bij het geven van de invoerlicenties zou één Engelsche film, die drie-, resp. vijfmaal dit bedrag gekost had, als twee, resp. drie films gerekend worden.

Inderdaad heeft men zoo een aanmerkelijke kostenstijging per film (van £ 25.000 in 1937/38 tot £ 55.000 in 1938/39) bereikt. Het aantal films liep echter zeer ernstig terug, hetgeen mede te wijten was aan een financieel schandaal, tengevolge waarvan het binnenlandsche kapitaal zich sterk terugtrok.

Op het oogenblik vreesst men in Engeland een volledige opheffing der filmcontingentenging, die mogelijk het einde der Engelsche filmindustrie zou kunnen beteekenen.

De Vereenigde Staten.

Onmiddellijk na het uitbreken van den oorlog zakten de aandelen van de Amerikaansche filmindustrie sterk in koers.

Dit hield in de eerste plaats verband met de sluiting van de Engelsche bioscopen — die intusschen weer bijna geheel is opgeheven —, wat begrijpelijk wordt, indien men weet, dat van het totale inkomen der Amerikaansche producenten 40 pCt. van buiten Amerika en 18 pCt. alleen uit Groot-Brittannië werd ontvangen.

Als tweede factor moet worden genoemd, dat veel Amerikaansch filmkapitaal in Europa is vastgelegd. Het aantal Europeesche bioscopen in Amerikaansche handen is nl. niet gering; bovendien had men onder invloed van de Quota-Act verscheidene ateliers in Engeland gebouwd. Deze bezittingen staan nu aan vernietiging bloot; het feit, dat alleen in Polen reeds 400 bioscopen verwoest zijn, is daarvoor een afdoend bewijs.

Tenslotte is ook de binnenlandsche ontwikkeling vrij ongunstig. Het verminderen van de kwaliteit der films, de toenemende concurrentie op het gebied der openbare gemakkelijkheden, en het feit, dat de berichten over den Europeeschen oorlog veel Amerikanen bij de radio hielden, hadden een daling der ontvangsten tengevolge.

Een aanzienlijk verlies over het loopende jaar is door al deze omstandigheden reeds nu onvermijdelijk geworden.

Duitschland.

De Duitsche filmindustrie verkeerde in 1933 in groote moeilijkheden. Sedertdien is in financieel opzicht een aanmerkelijke verbetering ingetreden, verliezen worden niet meer geleden. Het doel der zelfvoorziening is echter nog lang niet bereikt. Dat het een met het ander verband houdt is wel duidelijk.

De financieele positie werd weliswaar benadeeld door dalende ontvangsten uit het buitenland (door „Der Wirtschaftsring” op rekening van de internationale boycotactie gesteld), maar de buitengewone

¹⁾ „Der Wirtschaftsring” van 21 April 1939, „The Annalist” van 14 Sept. 1939, de „Erkf. Ztg.” van 26 October 1939 en „The Economist” van 28 October 1939.

stijging van het binnenlandsche bioscoopbezoek betekende hiertegenover een meer dan voldoende compensatie. Bovendien zijn de inkomsten uit de filmverhuur door eenige overheidsmaatregelen belangrijk toegenomen.

Bij het streven naar autarkie op filmgebied had men voornamelijk met twee moeilijkheden te kampen:

1. de hoge kosten;
2. het gebrek aan atelierruimte.

De kostenverlaging werd verhinderd, omdat men zich ook in Duitschland steeds meer op lange speelfilms ging concentreren, daar het publiek zeer hoge eischen stelde, en tenslotte omdat men in staat moest blijven met het buitenland te concurreren.

In het gebrek aan atelierruimte trachtte men te voorzien; voor den oorlog stond de aanbouw van groote filmstudio-complexen op het programma.

Zoo is er nog steeds een belangrijke invoer van films, waarbij de Italiaansche industrie de eerste plaats inneemt. De Fransche filmindustrie, die sedert haar succes op de Biennale 1937 sterk in betekenis is toegenomen, had zich voor den oorlog tot tweeden leverancier van Duitschland weten op te werken.

Samenvatting.

Welken invloed de oorlog op de filmindustrie van de bovengenoemde landen zal hebben, is natuurlijk niet nauwkeurig te voorspellen.

In Duitschland zal een belangrijk gedeelte van den invoer worden afgesneden. Het is echter de vraag, of de eigen industrie in de ontstane behoefte zal kunnen voorzien, immers ook voor den oorlog werd de uitbreiding van de productie niet door gebrek aan afzetgebied verhinderd.

De Amerikaansche ondernemingen zullen sterk worden beïnvloed door den internationalen toestand. Indien de Engelsche filmcontingenteering mocht worden opgeheven, zou daar weliswaar een grootere afzetmogelijkheid ontstaan, doch dit voordeel zal vermoedelijk niet opwegen tegen de eventuele verliezen in Europa.

De toekomst der Engelsche filmindustrie, die zonder bescherming nog niet levensvatbaar is gebleken, hangt bijna geheel af van de houding der Overheid.

Het prijsverloop op de goudmarkt.

Rectificatie. Tot onzen spijt bemerkten wij na het afdrukken van het vorig nummer van ons blad, dat in de prijsschalen ter weerszijde van den grafiek, behoorende bij het bovengenoemde artikel (blz. 900/1), een onjuistheid is geslopen. De prijzen van gouden baren zijn namelijk daar en bij de getrokken lijn abusievelijk opgenomen in Guldens per decagram, terwijl in het artikel zelve steeds sprake is van den prijs in Guldens per kilogram. De bedoelde prijzen varieeren dus niet tusschen f 18.50 en f 22, maar tusschen f 1850 en f 2200.

BOEKBESPREKINGEN.

F. A. G. Keesing: Het evenwichtsbegrip in de economische literatuur. (Purmerend 1939; J. Muusses. Dissertatie Amsterdam 1939 met 7 stellingen, 199 blz.).

De onderscheiding tusschen statica en dynamica is niet enkel voor de mechanica, maar tevens voor de theoretische economie van principeele, moeilijk te overschatten beteekenis.

De statica veronderstelt een in haren evenwichtstoestand functioneerende ruilmaatschappij. Dus geen toestand van rust, maar van beweging, van volledige functioneering, die echter, gedurende den waarnemingstijd, door geenerlei storing, tengevolge van veranderingen der als konstant aangenomen grootheden wordt getroffen. Ter verduidelijking diene het spoorwegsysteem van een land. Statica is de treinenloop

precies overeenkomstig het boekje; elke afwijking daarvan behoort, als storing, onder de dynamica. Vergelijkt men twee spoorwegboekjes van hetzelfde land van verschillende tijden, dan beoefent men de vergelijkende statica, waarbij eveneens van alle dynamische storingen wordt afgezien.

Welke zijn nu de voor de statica als konstant aan te nemen grootheden. Antwoord: getal en maatschappelijke toestand der bevolking, dus ook de totaalvraag, de graad der maatschappelijke arbeidsverdeling en samenwerking, de konstante voortbrenging en verdeling van goederen van lagere orde. Samenstelling der bevolking naar leeftijd en geslacht moet, tijdens het statisch onderzoek, precies dezelfde blijven. En in de statica eener kapitalistische ruilmaatschappij moet voorts elke kapitalist, grondeigenaar, arbeider, die door ouderdom, ziekte etc. van het schouwtooneel verdwijnt, door een ander uit zijn klasse worden vervangen, daar alleen onder die voorwaarde voortbrenging en verdeling als onveranderlijk kunnen worden aangenomen. Geen nieuw land wordt in kultuur genomen, geen kapitaal (in individueelen zin als rente-opleverend roerend bezit) geakkumuleerd, maar verwisselt enkel van bezitter; nieuw maatschappelijk kapitaal (geproduceerd productiemiddel) wordt slechts voortgebracht voorzoover het vroegere inderdaad verslijt, nieuwe uitvindingen vinden niet plaats of als ze plaats vinden, worden niet toegepast.

Alleen onder deze — van de werkelijkheid sterk afwijkende — veronderstellingen is een statische theorie op te bouwen. De vraag rijst, welke practische waarde aan een dergelijke theorie voor de verklaring, het juist begrip dier werkelijkheid kan worden toegekend.

In hfdst. I „Abstracte en realistische theorie” gaat K. op dit probleem in. „De empirici verwaarloozen het theoretisch karakter der wetenschap. . . De aanhangers der abstracte economie. . . leveren een fraai theoretisch resultaat zonder practische waarde.”

In het m.i. zeer verdienstelijke tweede hoofdstuk behandelt K. de onderscheidene variëteiten van het evenwichtsbegrip aan de hand van de theorieën van de klassieke school, de richtingen van de Oostenrijkers, Lausanne, Cambridge, Clark, Schumpeter, Pareto, waarbij tal van principieele verschillen aan het licht treden. (Integraal of partieel evenwicht; causale en functioneële beschouwing; uitgangspunt of resultaat.) Elk der onderscheidene varianten blijkt echter voor de verklaring der werkelijkheid tekort te schieten.

In het derde hfdst. „De ontwikkeling van het evenwichtsvraagstuk tot zelfstandig theoretisch probleem” deelt K. de onderscheidene richtingen, al naar gelang van hun standpunt t.a.v. de verhouding tusschen evenwicht en werkelijkheid in vier rubrieken in: „De eerste groep stelt zich op het standpunt, dat de evenwichtstoestand in feite meer of minder veelvuldig wordt bereikt. De tweede groep tracht aan het evenwichtsbegrip een grootere draagwijdte te geven, ten einde het langs dien weg beter met de ervaring in overeenstemming te brengen. De derde groep zoekt naar bepaalde elementen, die door de evenwichtstheorie worden verwaarloosd, naar stilzwijgend ingevoerde abstracties, welke ervoor verantwoordelijk zijn, dat tusschen theorie en ervaring een kloof blijft bestaan. De vierde groep ten slotte handhaaft de zienswijze, dat de evenwichtstheorie de tendens beschrijft, welke steeds aanwezig is.

Aan elk dezer opvattingen wijdt K. een hoofdstuk (nl. de hfdstukken IV t/m. VII). Vooral het 2de hfdst., waarin de derde opvatting ter sprake komt, is van groot belang; als onwezenlijke abstracties, welke de kloof tusschen evenwichtstheorie en werkelijkheid zouden veroorzaken, bespreekt K. achtereenvolgens: de vrije concurrentie, het geld, de anticipatie en den tijdsfactor.

Aan het slot van het zevende hfdst. komt K. tot de volgende dramatische conclusie. „Het evenwicht-zelf

komt in werkelijkheid niet voor. De evenwichtstendenz wordt op critische wijze doorkruist door de uiteenlopende reactiesnelheden der economische factoren. De evenwichtstheorie beschrijft dus noch de werkelijkheid, noch een aspect van het economisch proces, dat voor de kennis der ervaring essentieel is. Het gebruik der evenwichtstheorie voor de verklaring der economische realiteit is hiermede veroordeeld."

In het achtste hoofdstuk contrasteert K. statische en dynamische theorie. „Een bijzondere complicatie spruit voort uit de omstandigheid, dat het economisch proces zelf in sommige gevallen voor wijziging der data aansprakelijk moet worden gesteld. Het economisch gebeuren ondergaat niet slechts den invloed der gegevens, maar beïnvloedt deze gegevens op zijn beurt." Reactie van den kooplust op het marktverloop.

Voor de Overheid, die regulerend wil ingrijpen, is dit van groot belang. De statische theorie tracht door het „ceteris paribus" deze moeilijkheid uit te schakelen. De dynamische theorie mag noch kan dit probleem ontwijken. Een onderdeel van het dynamisch proces voltrekt zich op een buiten de economie liggend terrein. In beleidsvraagstukken heeft men — aldus K. — niet enkel met de economie te maken.

Het negende hoofdstuk behandelt de evenwichtshypothesen in de literatuur. In een besluit vat K. de hoofdresultaten van zijn onderzoek samen. Hoewel een goede, sluitende, dynamische theorie nog niet in zicht is, wanhoopt hij niet aan het uiteindelijk succes. — Een lijst van geraadpleegde literatuur met een personenregister vormt het slot van het boek.

Naar vorm en inhoud voldoet dit goed geschreven, streng wetenschappelijk werk aan hooge eischen. Slechts één vraag. Waarom vermeldt schrijver, die, dank zij de door hem genoemde werken van A. Löwe, met de liberaal-socialistische richting bekend kon zijn, niet, dat de door hem verdedigde verhouding van statica en dynamica reeds jaren geleden door Oppenheimer naar voren is gebracht? Deze loochent nl. voor de huidige ordening met haar sterk ongelijkmatige rijkdomsverdeling het bestaan eener statica, wijl de industriële ondernemers, in onderlinge moordende concurrentie (in scherp contrast met de vreedzame mededinging tusschen boeren) ook dan hun voortbrenging opvoeren als prijzen en winsten dalen. Een waarheid voor de theorie van concurrentie en conjunctuur, voor statica en dynamica etc. etc. van centrale beteekenis.

Mr. Dr. A. SPANIER.

MAANDCIJFERS.

EMISSIES IN OCTOBER 1939.

Industrieële ondernemingen . . . . . f 4.000.000.— zijnde:

Nederland

Aandoelen:

N.V. Nederlandsche Kabelfabriek
f 2.000.000 aand. 1) à 200% f 4.000.000

Totaal . . . . f 4.000.000.—

1) Uitsluitend voor aandeelhouders.

Emissies in 1939.

(In Gulden):

	Obligatiën	Nieuw kapitaal:		Conversie:
		Aandeelen	Totaal	
Jan.	101.981.175,—	3.100.000,—	105.081.175,—	70.650.000,—
Febr.	153.800,—	8.750.000,—	8.903.800,—	1.174.200,—
Maart	8.220.350,—	—	8.220.350,—	1.131.400,—
April	—	—	—	—
Mei	1.075.000,—	1.732.605,—	2.807.605,—	—
Juni	24.725.000,—	—	24.725.000,—	—
Juli	5.850.000,—	2.062.500,—	7.912.500,—	—
Aug.	—	—	—	—
Sept.	—	—	—	—
Oct.	—	4.000.000,—	4.000.000,—	—
	142.005.325,—	19.645.105,—	161.650.430,—	72.955.600,—

HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag Volle eigendom	Den Haag Ert-pacht	Middelburg	Rotterdam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934.....	4.49	4.65	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.87 ₅	4.50	4.47	4.51
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938.....	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
Jan. 1938 ..	4.—	4	3.90	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	4.14	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Febr.	3.75	4- $\frac{1}{2}$	4.—	4	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4
Maart	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.90	4.10	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	4.15	3 $\frac{1}{2}$ -4
April	3.60	3 $\frac{1}{2}$ -4	—	4	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.72	3 $\frac{1}{2}$ -4
Mei	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	3.75	4-3 $\frac{1}{2}$ 2)	3.52	3 $\frac{1}{2}$ -4
Juni	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.81	3 $\frac{1}{2}$ -4
Juli	4.—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.50	4.—	4	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Aug.	—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4	3.69	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Sept.	—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.50	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Oct.	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	—	3 $\frac{1}{2}$ -4
Nov.	4.—	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.50	3.50	4	3.76	3 $\frac{1}{2}$ -4
Dec.	3.75	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.65	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.92	3 $\frac{1}{2}$
Jan. 1939 ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ 2)	3.35	3 $\frac{1}{2}$
Febr. „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.57	3 $\frac{1}{2}$ -4
Mrt. „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	4.—	3 $\frac{1}{2}$
April „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$	3.75	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.70	3 $\frac{1}{2}$
Mei „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ 2)	3.74	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Juni „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	4.25	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	4.—	3 $\frac{1}{2}$
Juli „ ..	3.50	3 $\frac{1}{2}$ -4	3.75	4.—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	3.82	3 $\frac{1}{2}$ -4 $\frac{1}{2}$
Aug. „ ..	4.—	4	3.50	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 1)	—	3 $\frac{1}{2}$
Sept. „ ..	4.25	3 $\frac{1}{2}$	4.—	—	4-3 $\frac{1}{2}$ 3)	—	4
Oct. „ ..	4.06	—	4.—	4.25	4	4.35	3 $\frac{1}{2}$ -4
Nov. „ ..	3.75	4- $\frac{1}{2}$	—	—	4	4.32	4

1) Voor hypotheeken op gebouwen 4 %; voor hypotheeken op landerijen 3 $\frac{1}{2}$ %.

2) Voor hypotheeken op gebouwen deels 4 %, deels 3 $\frac{1}{2}$ %; voor hypotheeken op landerijen 3 $\frac{1}{2}$ %.

3) Voor hypotheeken op gebouwen 4 %; voor hypotheeken op landerijen deels 3 $\frac{1}{2}$ %, deels 4 %.

Nadruk verboden

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

Boeken.

Die englische Währungsabwertung und die wirtschaftlichen Wechsellagen. Untersuchung des gegenwärtigen Aufschwungs der englischen Wirtschaft door Dr. H. Mühlenhoff. (Jena 1939; Verlag von Gustav Fischer. Prijs R.M. 5).

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	3-10 Dec. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	3-10 Dec. 1939	Sedert 1 Jan. 1939	Overeenk. tijdvak 1938	1939	1938
Tarwe	12.475	745.937	1.424.059	—	73.059	16.323	818.996	1.440.382
Rogge	2.000	148.018	216.429	—	3.740	—	151.758	216.429
Boekweit	884	15.495	16.887	—	—	—	15.495	16.887
Mais	50.579	661.351	1.144.724	—	91.270	84.138	752.621	1.228.862
Gerst	4.709	241.362	468.851	—	14.115	23.782	255.477	492.633
Haver	100	181.688	210.325	—	3.260	9.752	184.948	220.077
Lijnzaad	3.066	136.756	158.153	—	230.317	211.606	367.073	369.759
Lijnkoek	6.500	87.168	52.828	—	150	225	87.318	53.053
Tarwemeel	2.710	56.175	55.003	—	5.446	10.117	61.621	65.120
Andere meelsoorten	—	19.444	35.053	—	4.912	5.240	24.356	40.293

The Contingent Liabilities of the English Commercial Banks with an Introductory Essay on their Published Accounts door H. C. F. Holgate. (Londen 1939; Gee & Co. Ltd. Prijs 5/6).

Vraagstukken der theoretische economie door Dr. E. Frank. Deel II. (Groningen—Batavia 1939; J. B. Wolters' Uitg. Mij. N.V. Prijs f 2.25).

Brochures.

Het wetsontwerp tot regeling van het accountantswezen door J. Meijer Azn. (Arnhem 1939; G. W. van der Wiel & Co. Prijs f 0.60).

De huidige verhouding tusschen oorlog en vrede, rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleeraar vanwege de stichting Sociologisch Instituut te Groningen aan de Rijksuniversiteit te Groningen op Zaterdag 28 October 1939 door Dr. H. Plessner. (Groningen—Batavia 1939; J. B. Wolters' Uitgevers-Mij. N.V. Prijs f 0.75).

Prijsregeling en de theorie der vervangingswaarde door Dr. O. Bakker. (Purmerend 1939; J. Muusses. Prijs f 0.60).

Over instandhouding van kapitaal en werkgelegenheid. Zal zulks nu nog te bereiken zijn? door Ir. H. I. Keus. (Rotterdam 1939; Nijgh & Van Ditmar N.V. Prijs f 0.60).

Verslag der werkzaamheden van den octrooiraad over het jaar 1938. No. 3, jrg. 1939, van de Verslagen en Mededeelingen van de directie van handel en nijverheid van het Departement van Economische Zaken. ('s-Gravenhage 1939; Algemeene Landsdrukkerij. Prijs f 0.50).

Verslag van de handelingen der borgstellingsfondsen voor kleine middenstanders over 1938. No. 4, jrg. 1939, van de Verslagen en Mededeelingen van de directie van handel en nijverheid van het Departement van Economische Zaken. ('s-Gravenhage 1939; Algemeene Landsdrukkerij. Prijs f 0.50).

Zur Frage der Ordnung der weltwirtschaftlichen Beziehungen door Albert Pietzsch, No. 61 der Kieler Vorträge, gehalten im Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel. (Jena 1939; Verlag von Gustav Fischer).

De landbouw-crisismaatregelen, hunne werking en uitvoering XXII (met bijlagen). Driemaandelijksch verslag aan de Staten-Generaal (Januari, Februari, Maart 1939). ('s-Gravenhage 1939; Algemeene Landsdrukkerij).

Overzicht van den omvang van het coöperatiewezen in Nederland op 1 Jan. 1938. Uitgave van den Nationalen Coöperatieven Raad. Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek. (Rotterdam 1939; Nationale Coöperatieve Raad. Prijs f 1.—).

Prevention of international double taxation and fiscal evasion. Two decades of progress under the League of Nations, door Mitchell B. Carrol. (Genève 1939; League of Nations).

Poland to-day. Some of the principal matters in the everyday life of Poland. (Warschau 1939; „Drukarnia Polska”).

Poland, its location, people, history significance door Paul Super. (Warschau 1939; M. Arct & Co.).

Nadere toelichting op de „Indenture” van de Bataafsche Petroleum Maatschappij met de American Exchange Irving Trust Company als „Trustee” dato 1 Januari 1927 door A. M. W. ter Laag. (Deventer 1939; N.V. Uitg. Mij. Æ. E. Kluwer. Prijs f 1.—).

Conjunctuurtheorie en conjunctuurtheorieën. Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt in de faculteit der rechtsgeleerdheid aan de Rijksuniversiteit te Groningen op Zaterdag 14 October 1939 door Dr. P. B. Kreukniet.

(Groningen-Batavia 1939; J. B. Wolters' Uitgevers Mij. N.V. Prijs f 0.75).

Maastricht als vestigingsplaats voor industrie. Uitgave van de Gemeente Maastricht. (1939).

International monetary organisation door A. Heilperin. Uitgave van het International Institute of Intellectual Co-operation. (Parijs 1939; Prijs 2/6; \$ 0.75).

Rapport betreffende de trust- en kartelvorming en den Nederlandschen landbouw, samengesteld door den Nationalen Coöperatieven Raad te Rotterdam. Uitgave van de drie Centrale Landbouworganisaties. (Den Haag 1939).

De betrekkingen tusschen overheidshuishouding en volkshuishouding, toegelicht aan de hand van het vraagstuk der verdeling van baten en lasten tusschen heden en toekomst. Rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van Hoogleeraar aan de Nederl. Econ. Hoogeschool te Rotterdam op 17 October 1939 door Mr. J. G. Koopmans. (Rotterdam 1939; N.V. Nijgh & Van Ditmar. Prijs f 0.60).

STATISTIEKEN.

Groothandelsprizen van belangrijke voedings- en genotmiddelen en grondstoffen.

(Indexcijfers gebaseerd op 1927 t/m 1929 = 100).

Laatste noteringen (5—12 Dec. 1939).

Artikel	Vreemde munt	Prijs in Gulden	Indexcijfer
Voedings- en genotmiddelen			
Gerst	—	—*)	—
Maïs, termijn	—	—*)	—
Maïs, La Plata	—	—*)	—
Rogge	—	—*)	—
Tarwe, termijn	—	—*)	—
Tarwe, Roemeensche	—	—*)	—
Rijst	sh. 6/- 1)	2,21	33,8
Boter	f 0,80 ²⁾	0,80	38,8
Kaas	—	19,75	43,3
Eieren	—	4,70	58,6
Gesl. runderen	—	68,70	72,5
Gesl. varkens	—	73,—	85,6
Bevr. Arg. rundvleesch	sh. 5/-	1,84	62,2
Bacon	sh. 115/-	42,25	63,4
Cacao	—	15,—	43,5
Koffie, Robusta	—	0,175	35,7
Koffie, Sup. Santos	—	0,185	31,3
Suiker	—	—*)	—
Thee	—	0,6325	83,5
Grondst. van agr. aard			
Jute	£ 41.-/- 3)	301,56	70,5
Katoen, Mid. Upland	\$cts 10,85	0,204	43,3
Katoen, Sup. Fine Oomra	penc. 7,32	0,224	62,3
Austr. Wol, Crossbr. Col. Carded	—*)	—	—
Austr. Wol, Merino	—*)	—	—
Jap. Zijde	\$ 3,30 4)	6,22	48,6
Rubber	penc. 11,50	0,35	52,8
Crenenhout	£ 25,2/6	184,61	80,3
Vurenhout	—	—	—
Koehuiden	—	20,— ⁵⁾	49,9
Copra	—	12,50	40,8
Grondnoten	£ 14,12/6	107,75	43,1
Lijnzaad	—	—*)	—
Grondst. v. niet-agr. aard			
Goud	sh. 168/-	61,90	120,3
Koper	—*)	—	—
Lood	—*)	—	—
Tin	£ 271.-/-	1996,60	68,7
IJzer, Cleveland	sh. 108/-	39,80	94,5
Gleeterij-IJzer	sh. 139,6	51,40	130,1
Zink	—*)	—	—
Zilver	penc. 23 ⁵⁾ /16	0,72	55,4
Steenkolen	—	12,50	114,5
Petroleum	\$ 1,02	1,92	62,2
Benzine	\$cts 6,13 ⁶⁾	0,1155	39,9
Kalkaapeter	—	5,55 ⁷⁾	49,6
Zwavelz. ammoniak	—	5,05 ⁷⁾	45,3
Cement	—	13,35	73,4
Steenen, binnenmuur	—	9,50	72,6
Steenen, buitenmuur	—	12,—	64,3

1) Notering van 4 December.

2) Heffing Crisis Zuivel-Centrale.

3) Notering van 23 November.

4) Notering van 22 November.

5) Notering van September.

6) Notering van 28 November.

7) Notering van November.

*) In verband met den internationalen toestand geen notering ten gevolge waarvan het berekenen van indexcijfers achterwege moet blijven.

(Wegens plaatsgebrek vervangen bovenstaande statistieken deze week het gebruikelijk overzicht der groothandelsprizen.)

BANKDISCONTO'S.

Table listing bank discounts for various cities including Amsterdam, London, Athens, Batavia, etc. with columns for location, discount type, and dates.

1) 1/2% bankwissels i.z. verk. Belgische prod. in het buitenland.

OPEN MARKT.

Table showing open market rates for various commodities and currencies in 1939, with columns for date and rate.

1) Koers van 8 Dec. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag. 2) 2 Dec. 3) 8 Dec. 4) 27 Nov./2 Dec. 5) 4/8 Dec.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table showing exchange rates in the Netherlands for various cities like London, Berlin, Paris, Brussels, and Batavia.

Table showing exchange rates for various currencies including Zwitserland, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table showing exchange rates for Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsinki, Buenos-Aires, and Montreal.

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. overig. In 't 1ste of 2de No. van iedere maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table showing exchange rates in New York for various cities with columns for date, city, and rate.

KOERSEN TE LONDEN.

Table showing exchange rates in London for various locations like Alexandria, Athens, Bangkok, Budapest, etc.

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

Table showing silver prices for London and New York with columns for date and price.

GOUDPRIJS

Table showing gold prices for London and New York with columns for date and price.

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) In guildens per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table showing the status of the national treasury with columns for date and amount.

Table showing obligations and debts with columns for date and amount.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table showing floating debt in the Netherlands-Indies with columns for date and amount.

CURAÇOSISCHE BANK.

Table showing the main posts in the Curacao Bank with columns for date and amount.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 11 December 1939.

		Activa.		
Binnenl. Wis-	Hfdbk. f	44.923.775,19		
sels, Prom.,	Bijbnk. "	824.914,86		
enz. in disc.	Ag.sch. "	2.472.997,89	f	48.221.687,94
Papier o. h. Buitenl.	f	1.575.000,—		
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.	"	—		1.575.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f	172.158.557,17 ¹⁾		
	Bijbnk. "	5.688.751,21		
	Ag.sch. "	39.836.647,33		
	f	217.683.955,71		
Op Effecten enz. ...	f	213.527.602,82 ¹⁾		
Op Goederen en Ceel. "		4.156.352,89		217.683.955,71 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk				11.948.443,99
Munt, Goud.	f	105.497.605,—		
Muntmat., Goud.		913.097.299,31		
	f	1.018.594.904,31		
Munt, Zilver, enz. "		11.480.794,28		
Muntmat., Zilver.		—		
				1.030.075.698,59
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen				43.855.886,40
Gebouwen en Meub. der Bank				4.580.000,—
Diverse rekeningen				28.832.907,96
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)				7.629.955,16
	f	1.394.403.535,75		
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefondsen		4.277.243,54		
Bijzondere reserve		7.756.940,37		
Pensioenfondsen		11.977.297,98		
Bankbiljetten in omloop		1.141.915.100,—		
Bankassignatiën in omloop		76.114,18		
Rek.-Cour. { Het Rijk f		—		
saldo's: { Anderen "		203.288.037,70		203.288.037,70
Diverse rekeningen				5.112.801,98
	f	1.394.403.535,75		
Beschikbaar metaalsaldo	f	491.936.342,77		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is		1.229.840.850,—		
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht				38.000.000,—

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)..... f 60.612.475,—

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
	Munt	Muntmat.				
11 Dec. '39	105498	913.097	1.141.915	203.364	491.936	77
4 " '39	105498	918.087	1.157.738	195.267	492.628	73
21 Aug. '39	105958	1.023.467	1.011.582	401.626	590.049	79,9
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾	
11 Dec. 1939	48.222	38.000	217.684	1.575	28.833	
4 " 1939	48.206	38.000	219.587	1.575	29.721	
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581	

¹⁾ Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
9 Dec. '39 ²⁾	146.350		200.080	89.640	30.462
2 " '39 ²⁾	146.270		194.880	89.880	32.366
21 Oct. '39	128.676	16.876	198.184	82.464	33.293
14 " '39	128.676	17.103	203.092	77.214	33.657
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392
Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
9 Dec. '39 ²⁾	15.900	86.120		55.050	51
2 " '39 ²⁾	15.730	82.730		53.610	51
21 Oct. 1939	11.417	14.363	53.292	58.764	51
14 " 1939	11.171	14.542	53.318	56.838	52
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	519.42	55

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities		
				Disc. and Advances	Securities	
29 Nov. 1939	1.349	528.660	51.559	4.530	22.310	
22 " 1939	1.348	527.004	53.215	5.286	22.930	
23 Aug. 1939	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334	
Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
29 Nov '39	109.816	27.822	103.503	40.186	52.689	30,7
22 " '39	103.946	36.392	92.945	39.349	54.343	32,2
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wis-sels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
16 " '39	97.266	1.356	34	12.064	60	4.019	30.473
17 Aug. '39	97.266	663	14	9.617	705	3.825	30.577
Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant			
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti-culieren	
23 Nov. '39	5.466	4.163	146.743	199	1.855	14.213	
16 " '39	5.466	4.491	146.654	124	1.866	14.343	
17 Aug. '39	5.466	3.051	123.135	3.013	2.104	20.538	

¹⁾ Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKBANK.

Data	Goud en deviezen	Rentebank-scheinen	Ander wis-sels, cheques en schat-kistpapier	Beleeningen	
7 Dec. 1939..	77,1	138,6	9.920,7	38,8	
30 Nov. 1939..	77,0	142,2	10.147,8	36,2	
23 Aug. 1939..	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
7 Dec. 1939	941,9	2.032,5	10.922,0	1.606,5	—
30 Nov. 1939	997,2	1.740,7	10.974,1	1.574,3	—
23 Aug. 1939	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data 1939	Goud		Buitenlandsche deviezen en goudwaarden	Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen							Schatkist	Partic.
30/11.	3.589	41	677	821	196	142	314	5.540	1	147
23/11.	3.586	43	700	771	172	142	315	5.483	1	153

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash” ²⁾	Wissels		
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht	
8 Nov. '39	14.867,3	14.858,2	323,9	6,5	—	
1 " '39	14.848,1	14.839,2	339,9	6,2	—	
Data	Belegd in U.S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu-latie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
8 Nov. '39	2.686,8	4.817,1	12.875,4	135,6	85,9	—
1 " '39	2.720,8	4.781,4	12.953,0	135,6	85,6	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ „Other Cash” does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeisbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
1 Nov. '39	—	8.521	14.207	9.885	33.023	5.249
25 Oct. '39	1	8.479	14.178	10.094	33.182	5.251

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.